

Avrupa Birliği İklim Değişikliği Politikası: Politik Fırsatlar İçin İtici ve Destekleyici Faktörler

European Union Climate Change Policy: Driving and Supporting Factors for Political Opportunities

Ömer Uğur^a Nur Çelik Efsan^b

^a Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Gümüşhane/Türkiye, omerugur@gumushane.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8463-5403 (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

^b Doktora Öğr., Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, ncelikefsan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8210-3139

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler

Avrupa Birliği
İklim Değişikliği
İtici ve Destekleyici Faktörler
İklim Göçünün Güvenliği

Geliş Tarihi : 26 Nisan 2024

Kabul Tarihi: 28 Haziran 2024

Kuruluşundan bugüne entegrasyon amaçlarını ekonomik alanla sınırlı bırakmayarak genişleten AB'nin çevreci adımları 1987 Avrupa Tek Senedi'yle ete kemige bürünmüş ve çevre konusu resmen AB'nin ortak politikası haline gelmiştir. AB'nin çevre politikası oluşturma arzusu normatif amaçlar taşımakla kalmayıp bir Birlik stratejisi olarak yerini almıştır. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı AB çevre politikasının gelişim sürecinin AB bütünleşme sürecindeki önemini ortaya koymaktır. Çalışmada çevre politikalarının yalnızca normatif bir amaca hizmet etmediği, AB'nin ekonomik ve siyasi bütünleşme sürecine de katkıları sunan stratejik bir alan olduğu açıklanmaktadır. Çalışmanın evreni AB olup, örneklemi iklim değişikliğinde politik fırsatlar için itici ve destekleyici faktörlerdir. Ele alınan itici faktör parametreleri; normatif ve sivil güç, önlem ilkesi, bilimsellik ilkesi, uluslararası işbirliği ve etkili çok taraflılık, sürdürülebilir kalkınma ve iklim göçünün güvenliği ilkeleridir. Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden yararlanılmış ve literatür taraması yapılmıştır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article Type

Research Article

Keywords

European Union
Climate Change
Driving and Supporting Factors
Security of Climate Migration

Received: Apr, 26, 2024

Accepted: Jun, 28, 2024

Since its establishment, the EU's environmentalist steps, whose integration aims were to expand without limiting it to the economic field, were embodied in the 1987 Single European Act, and the environment naturally became the common policy of the EU. The EU's desire to create an environmental policy not only carries normative purposes but has also taken its place as a Union strategy. In this context, the aim of this study is to reveal the importance of the development process of the EU environmental policy in the EU integration process. In this context, the aim of this study is to reveal the importance of the development process of the EU environmental policy in the EU integration process. The study explains that environmental policies do not only serve a normative purpose, but are also a strategic area that contributes to the economic and political integration process of the EU. The universe of the study is the EU and its sample is the driving and supporting factors for political opportunities in climate change. The driving factor parameters considered are; normative and civil power, the precautionary principle, the scientific principle, international cooperation and effective multilateralism, sustainable development and the security of climate migration. Qualitative research techniques were used in the study and a literature review was conducted.

Extended Abstract

Aim: The aim of this study is to reveal the importance of the development process of the EU climate change policy in the EU integration process and to demonstrate that climate change policies are not only limited to a normative purpose, but also a strategic policy area that makes significant contributions to the economic and political integration process in the axis of driving and supporting factors. In doing so, why climate change is a strategic policy area for the EU is analysed within the framework of the main driving and supporting factors identified.

Atıf/Cite as: Uğur, Ö. ve Çelik Efsan, N. (2024). Avrupa Birliği İklim Değişikliği Politikası: Politik Fırsatlar İçin İtici ve Destekleyici Faktörler. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 8(2), 305-327.

Bu makale, Creative Commons Atıf (CC BY) lisansının hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir. / This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license.

Methods: The study utilised qualitative research techniques and a literature review in English and Turkish. Books, articles, congress papers, reports, EU official documents and internet sources were utilised in the study.

Findings: As a political part of the integration process that started with economic integration in the EU, climate has been a policy area that has strengthened the integration process within the union. The issue of environmental protection and climate change has brought the EU to a leading status worldwide due to the reluctance / backward stance of macro powers such as the USA, Japan and China towards environmental protection.

Although the EU's desire to formulate and implement policies in the field of environment in general and climate change in particular serves a normative purpose on the one hand, it would not be wrong to say that its strategic and pragmatic reasons are also based on substantial reasons. Today, the EU is not only recognised as an actor in the fight against climate change, but also as a leading power in climate change negotiations. Of course, it is seen that there are many driving factors for the EU to transform the issue of climate change into one of its main policy areas. These can be attributed to the fact that the European Union represents a normative power, its relations based on international co-operation and multilateralism, its commitment to sustainable development and its willingness to act according to scientific evidence on climate change.

In this context, we see that the EU is trying to strengthen its agency in the international system by setting foreign policy goals within the framework of common norms and values as a critical basis for achieving consensus among member states. This is because it is known that the EU has achieved significant successes in international issues where all member states have taken a common position as a whole, and has even taken the lead in certain issues such as environmental and climate diplomacy.

Likewise, the fight against climate change has come to the fore as an area where the EU has emphasised its adherence to law and multilateralism. Due to the transboundary effects of climate change, the fact that it is not sufficient for states to struggle alone in solving these problems today constitutes an issue that supports international co-operation and multilateralism accordingly. The principle of prevention and reliance on scientific data, on the other hand, requires protective measures to be taken even in cases of uncertainty when faced with major environmental threats such as climate change. Relying on the scientific data provided by climate science in taking and implementing these measures helps both Member States to support these policies and the EU to convince other countries in the international system. In this respect, the principle of prevention and adherence to scientific data constitute one of the important driving forces of EU climate change policy.

Conclusion: In the conclusion part of the study, it is concluded that climate change as a strategic policy area is a normative and civil power area for the EU as one of the normative and strategic objectives of the EU, as well as a policy area that accelerates the political and economic integration process. The factors underlying the EU's leading position and dominance among the states in the world are explained in the light of the parameters that push and support the Union to fight against climate change. As a result of the study, it has been revealed that climate change also increases the legitimacy of the EU in the eyes of citizens within the Union and on the other hand in the international arena. Through environmental protection, ecological modernisation and the use of renewable energy sources, the EU's economic gains increase, the EU's technological superiority increases and this reduces energy dependency. The EU's innovative environmental policies have strengthened the EU's sovereignty, made the EU a world power in the management of the course of climate change, brought it to the forefront in climate diplomacy and strengthened its political legitimacy.

1. Giriş

Avrupa Birliği (AB), Avrupa halklarının ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda birbirleriyle kaynaşmasını öngören, Avrupa devletlerinin ve vatandaşlarının bir araya gelerek oluşturduğu ulus üstü bir yapıdır. AB'nin öncelikli kuruluş amacı, üye ülkeler arasında ticaretin serbestleştirilmesi, ekonomik büyüme ve refahın teşvik edilmesi, insan haklarının ve demokrasinin korunması gibi konularda olsa da, daha sonraki süreçte iş birliği alanı siyasal bütünleşmeyi de kapsayacak şekilde genişlemiş ve derinleşmiştir. Bugün dünyada çevre ve iklim konularında lider konumda yer alan AB'nin kuruluş aşamasında ise ekonomik bütünleşme süreçlerini ön planda tutmasından dolayı çevre ve iklim konularına yer vermediğini görmekteyiz. Nitekim 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasını sağlayan Paris Antlaşması ve sonrasında 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) dönüşmesini sağlayan Roma Antlaşması'nda doğrudan doğruya çevre ve iklim değişikliği ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak 1970'li yıllara gelindiğinde kontrolsüz kalkınma sürecinin, tüm dünyadaki ekolojik dengenin bozulmasına sebep olması ve bunun doğal bir sonucu olarak dünyadaki tüm canlıların varlığına temel oluşturan ekosistemi tehdit etmesi, uluslararası arenada olduğu gibi, AB'de de çevreye duyarlı politikaları oluşturma arayışını beraberinde getirmiştir. 1972 yılında Çevre Eylem Programları'nın hazırlanması ile çevreye yönelik politika oluşturma süreci, 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile resmen AB'nin ortak politikalarına dönüşmüş ve bu tarihten itibaren kapsamı genişleyerek birçok politika alanı ile ilişkilendirilmiştir. AB'nin genel olarak çevre ve özel olarak iklim değişikliği alanında politika oluşturma ve uygulama arzusu bir taraftan normatif bir amaca hizmet ediyor olsa da, stratejik ve pragmatik gerekçelerinin de azımsanmayacak nedenlere dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu bağlamda, bu çalışmada AB iklim değişikliği politikası incelenirken, ABD gibi gelişmiş ülkeler başta olmak üzere birçok ülkenin adım atmakta çekince gösterdiği veya yavaş hareket ettiği iklim değişikliği konusunda AB'nin neden politika oluşturma ve uygulama konusunda öncü rol oynadığı ve hangi faktörlerin itici rol oynadığı normatif, stratejik ve pragmatik gerekçeler ortaya konarak açıklanacaktır. Bunu yaparken, bir taraftan AB düzeyindeki iklim değişikliği politikasının gelişim süreci ele alınmakta, öte yandan uluslararası düzeyde AB'nin iklim değişikliği ile mücadeledeki rolü ve etkinliği tartışılarak, AB'nin iklim değişikliği konusunu politik bir fırsat aracına dönüştürme süreci analiz edilmektedir.

2. Avrupa Birliği İklim Değişikliği Politikasının Gelişimi

İklim değişikliği kavramı; insan kökenli tetikleyici unsurlarla ortaya çıkan ve uzun zaman periyotlarından yavaş bir şekilde meydana gelen değişimler olarak çerçevelenmiştir (Türkeş, 2008:27). 1960'larda kendini yenileyebilen çevre, 1970'lerdeki endüstrileşme etkisi ile geri döndürülemez hale gelmeye başladığında (Çelik Efşan ve Yılmaz, 2023: 373), ekosistem alarm vermiştir. Dünyanın karşılaştığı en önemli sorunların başını çeken iklim değişikliği, yüksek karbon salınımının bir sonucu olarak patlak vermiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde % 29 olarak ölçülen karbon emisyonu, 2000'li yıllarda % 32'ye yükselmiştir (Simeonava ve Diaz-Bone, 2005:2541). Bunun sonucunda küresel düzeyde ortaya çıkan çevre ve iklim sorunları ülkelerin ekonomik, politik ve toplumsal yapılarını doğrudan etkilemiş ve ülkelerin inkar edemeyeceği şekilde ekolojik bir çöküşe neden olmuştur. Bu durum iklim değişikliği konusunun daha ciddi bir şekilde ele alınmasını gerekli kılmıştır. Sonuç olarak küresel anlamda, karbon emisyonlarını azaltma ve bu yolla iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini sınırlamaya yönelik iklim politikaları hükümetler için bir öncelik haline gelmiş ve iklim değişikliği küresel düzlemde işbirliği ve koordinasyon ile ele alınması gereken bir konu haline gelerek ulus üstü kurumlar ve uluslararası sistemin ilgi alanına girmiştir. Bu oluşumlardan iklim değişikliği ile mücadelede lider rol üstlenen AB, başlangıçta yalnızca ekonomik bütünleşme yolunda ilerlemeler kaydederken, 1970'lerden sonra ekonomik büyümenin hızlanması, yeni teknolojilerin ortaya çıkması ve nüfus artışına paralel olarak enerji ve doğal kaynakların hızlı tüketilmesinin ortaya çıkardığı ciddi ekolojik tehlikeler karşısında çevre

konusunda ortak politika oluşturulmasını gündeme alan AB'nin 1972 yılında Çevre Eylem Programları ile başlattığı çevreye yönelik politika oluşturma çalışmaları, 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile birlikte resmen AB'nin ortak politikalarından biri haline gelmiştir (Uğur ve Aksoy, 2023: 473). AB ortak çevre politikası, üye ülkeler arasında ortak çevre hedeflerinin belirlenmesi, doğal kaynakların korunması, çevre kirliliğinin azaltılması, iklim değişikliğiyle mücadele, biyolojik çeşitlilik ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması gibi konularda kurallar, normlar ve standartlar oluşturmayı hedeflemiştir (Çokgezen, 2007: 2). Çevre Politikasının AB'nin ortak politikası haline dönüşmesi, Birlik düzeyinde iklim değişikliği ile mücadele konusundaki çalışmaların da hızlanmasına olanak sağlamıştır. Nitekim AB, 1990 yılındaki Lüksemburg Çevre ve Enerji Konseyi Zirvesi'nde iklim değişikliği ile mücadele konusunda karbondioksit salınımlarını azaltmak için Birlik düzeyinde hedefler oluşturmaya başlamıştır (Türkeş ve Kılıç, 2004: 37). 1992 Maastricht Antlaşması, diğer politika alanlarında olduğu gibi çevre politikalarının kapsamını ve düzeyini genişletmiş ve derinleştirerek, özellikle sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği konularını ön plana çıkarmıştır.

2000'li yılların hemen başında AB'nin sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliğini ön plana alması yeni politika ve hedeflerin oluşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, AB 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde iklim değişikliği politikasının zeminini oluşturacak olan sürdürülebilir kalkınma stratejisinin hazırlanması sürecini başlatmıştır. 2001'de Göteborg'da yapılan Avrupa Konseyi'nde "Daha İyi Bir Dünya İçin Sürdürülebilir Avrupa: Sürdürülebilir Kalkınma için Avrupa Birliği Stratejisi" konulu Avrupa Komisyonu önerisi kabul edilerek iklim değişikliği ile mücadele daha kapsamlı bir hüviyet kazanmıştır. Bu strateji özellikle iklim değişikliği ile mücadelede politikaların geliştirmesi için genel bir rehber olarak bir dizi hedef ve önlemleri kapsamaktadır (European Commission, 2001). Gerek AB düzeyinde oluşturulan ortak çevre politikası gerekse kabul edilen AB sürdürülebilir kalkınma stratejisi, iklim değişikliğini AB'nin stratejik ve normatif bir politika alanı haline getirmiştir. İklim değişikliği politikası uluslararası politikada normatif gücü temsil etmektedir (Aksoy ve Uğur, 2016:2014).

AB'nin 1990'lı yılların hemen başında 2000 yılına kadar emisyonlarını 1990 seviyesine sabitlemesi konusundaki girişimleri, 2000'li yıllarla birlikte Birlik düzeyinde daha kapsamlı bir iklim değişikliği planlama sürecini ortaya çıkarmıştır. 2000'li yıllara kadar çevre faslının altında yer alan iklim değişikliği konusu, 6. Çevre Eylem birlikte spesifik bir politika alanına dönüşmüştür. Hükümet ve devlet başkanlarının katıldığı 2007 AB Zirvesi'nde küresel ısınmanın 2 °C'nin altında tutulması kararının alınması, AB düzeyinde sera gazlarının salımının azaltılması, ekonomik büyüme ile iklim değişikliği arasındaki ilişkinin düzenlenmesi ve iklim değişikliğine uyum politikalarının geliştirilmesine yönelik süreçlerin daha da hızlanmasını sağlamıştır (Bayram v.d, 2011, 35) . AB'nin iklim değişikliği politikasının yol haritasının özellikle enerji, taşımacılık, tarım ve teknolojik gelişmeleri destekleyen programlara odaklandığı görülmektedir. Bu bağlamda, AB iklim değişikliğine neden olan sera gazı salınımlarının azaltılmasını sağlamış, aynı zamanda karbon nötr bir sistem oluşturacak adımları ve politik hedefleri belirleyerek, uygulamaya koymuştur (Ersoy Mirici ve Berberoğlu, 2022,157).

Bu hedef ve politikalar çerçevesinde AB 2007 yılında kapsamlı stratejileri hayata geçirmeye başlamıştır. Özellikle enerji ve iklim değişikliği politikaları birbirine entegre edilerek, emisyonların azaltılması için 20-20-20 Stratejisi hazırlanmıştır. Bu stratejiye göre AB, 2020 yılına kadar sera gazı salınımlarını, iklim değişikliğine neden olan fosil yakıtların kullanımını azaltıp yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yaparak %20 oranında azaltmayı amaçlamıştır. Bu stratejiyle Birlik %20 oranında emisyonları azaltma hedefini, ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemeden ve emisyonları azaltmak için vazgeçilen fosil yakıtların yerine yenilenebilir enerjileri kullanarak gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir (Hildingsson vd., 2010: 110). Bu taahhütleri belirtilen sürelerde gerçekleştirebilmek için enerji üretimi, Emisyon Ticareti Sistemi (ETS)'nin kurulması ve emisyon

salınımlarını azaltabilmek için vergisel düzenlemeler yapılmasına yönelik politikalar geliştirilmiştir (Yılmaz Uğur, 2023: 351). Bu şekilde AB, sürdürülebilir kalkınma stratejisini hayata geçirerek ekonomik büyüme ve istihdam imkânlarını arttırmış, diğer yandan yeni teknolojilerin geliştirilmesini sağlamıştır (Yılmaz Uğur, 2022: 864). Bunun sonucunda sıcaklık artışının sanayileşme öncesi dönem ortalamalarına göre 2 °C'nin altında tutulabilmesi hedefinin yol haritası ortaya konmuştur. Ayrıca bu strateji AB'nin küresel iklim değişikliği liderliği, enerji güvenliği ile uluslararası rekabet ve ekonomik gelişmelerin bir arada ele alınması açısından tüm üye ülkelerin tek sesliliğinin sağlanmasına da katkı sunmuştur.

2020'li yıllarla birlikte AB, 2030 ve 2050 yıllarına dönük olarak yeni stratejilerin hazırlanması için adımlar atmıştır. Bu stratejilerin AB'nin küresel iklim liderliği ile örtüştüğü görülmektedir. Nitekim Birliğin 2015'te imzalanan Paris Antlaşması'nda öngörüldüğü gibi küresel ısınmayı 1,5°C'den fazla tutmamak için emisyonlarını 2030'a kadar %45 oranında azaltması ve emisyonların 2050'ye kadar net olarak sıfıra ulaşması gerekliliği (United Nations Environment Programme, 2022) çerçevesinde hedeflerini oluşturduğu görülmektedir. Paris Anlaşması'nı 2017'de imzalayan ABD, 2021'e kadar dönemin Amerikan yönetiminin iklim krizine duyarsız politikaları nedeniyle antlaşmaya taraf olmamıştır (Çelik Efşan, vd: 2024: 122). 2023 Tüm Dünya Ülkelerinin Sera Gazı Emisyonları Raporu; Çin, ABD ve Hindistan'ın karbon emisyonlarını 2021'e nazaran arttırarak dünya fosil yakıt tüketiminin % 63,4'ünü oluşturduğu belirtmektedir. Bu rapor Amerika'nın Kyoto'ya taraf olmaktan kaçınmasının ve 2017'de Paris Anlaşması'ndan çekilerek 2021'e kadar taraf olmamasının altında yatan faktörlerin ortaya konması açısından önem taşımaktadır (Çelik Efşan vd,2024: 123). Kyoto ve Paris Antlaşmaları'na uzak duran ABD ve Çin gibi ülkelerin iklim diplomasisine dahil edilmesi konusunda çaba sarf eden AB, çevre konusunda ana politika yapıcı bir aktör olarak rol oynamıştır. Paris Antlaşması'nda belirlenen sürdürülebilir ve karbondan arındırılmış bir ekonomi hedefleyen AB, bu doğrultuda, AB'nin iklim, enerji, arazi kullanımı, ulaşım ve vergilendirme politikalarını %55 emisyon azaltım hedefine uygun hale getirmek amacıyla "Fit for 55" paketiyle uygulamaya koyduğu görülmektedir (Uğur ve Aksoy, 2023: 474). Birlik ayrıca Avrupa İklim Yasası'nda yer alan Avrupa Yeşil Mutabakatı'nda ana hatları çizilen yeşil geçişi sağlayarak, 2050 yılına kadar iklim nötrlüğüne ulaşmayı hedeflemektedir. Avrupa Yeşil Mutabakatı, ulusal düzeyde geniş tabanlı vergi reformları için bağlam oluşturmayı, Emisyon Ticareti Sistemi'ndeki denizcilik ve havacılık sektörleri de dâhil olmak üzere fosil yakıtlara yönelik sübvansiyonları kaldırmayı, vergi yükünü işgücünden kirliliğe kaydırmayı ve sosyal hususları dikkate almayı taahhüt altına almıştır. Ayrıca 2020 Yıllık Sürdürülebilir Büyüme Stratejisi Avrupa'ya çalışan bir ekonomi inşa etmek amacıyla rekabetçi sürdürülebilirlik üzerine gezegeni ve üzerinde yaşayan insanları Avrupa Yeşil Mutabakatı'na uygun hale getirmeyi amaçlayan Avrupa Sömestri, Birlik içerisindeki vergilendirme sistemi üzerinde politikalar üretmiştir. Sürdürülebilir rekabetin dört boyutuna odaklanan rapor, sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlik, verimlilik artışı, adalet ve ekonomik istikrar olarak stratejisini çerçevelemiştir (European Commission, 2020).Bu bağlamda 2020 Avrupa Sömestri'nde vergilendirmenin emekten çevreye yöneltilmesi de dâhil olmak üzere, kapsayıcı ve sürdürülebilir büyümeye katkıda bulunarak vergi sistemlerinin ekonomik toparlanmayı destekleme yeteneği kabul edilmiştir (Cachia, 2022). Birlik içinde bir iklim değişikliği politika aracı olarak kullanılan vergiler, AB'nin çevre konusundaki hedeflerine ulaşmadaki aksiyon alma istekliliğini göstermektedir.

AB bu bağlamda iklim değişikliği ile mücadele için mevcut emisyon azaltım politikalarını üretmiştir ve 2030 ve 2050 için belirlediği iddialı politikaları hayata geçirmek için emisyonlarını 1990 seviyelerine kıyasla %20 oranında azaltmıştır (European Environment Agency, 2021). AB'nin Covid-19 Pandemi sürecindeki ekonomik durgunluğa bağlı olarak 2020'de sera gazı emisyonlarını 1990 referans seviyelerinin yaklaşık %31'in altına çektiği tahmin edilmektedir (European Environment Agency, 2021) ancak pandemi sonrası tüm dünyada olduğu gibi AB ekonomisinin de toparlanmasıyla beraber bu düşüşün hız kestiği, hatta tersine döndüğü görülmektedir.

3. AB İklim Değişikliği Politikasının İtici Faktörleri

AB'nin 1980'li yılların sonundan itibaren iklim değişikliği ile mücadele konusunda hem Birlik düzeyinde hem de küresel düzeyde ciddi adımlar atarak ve politikaları hayata geçirerek önemli bir aktör olmayı başardığı görülmektedir. AB'nin genel olarak çevre ve özel olarak iklim değişikliği alanında politika oluşturma ve uygulama arzusu bir taraftan normatif bir amaca hizmet ediyor olsa da, stratejik ve pragmatik gerekçelerinin de azımsanmayacak nedenlere dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bugün iklim değişikliği ile mücadelede AB, bir aktör olarak kabul edilmenin ötesinde, iklim değişikliği müzakerelerinde lider bir güç olarak tanınmaktadır. Elbette AB'nin iklim değişikliği konusunu kendisi için temel politika alanlarından birine dönüştürmesinde aşağıda da tartışacağımız gibi birçok itici faktörün olduğu görülmektedir. Bunlar AB'nin, normatif bir gücü temsil etmesi, uluslararası iş birliği ve çok taraflılık esaslı ilişkileri, sürdürülebilir kalkınmaya olan bağlılığı ve iklim değişikliği konusundaki bilimsel kanıtlara göre hareket etme isteği gibi nedenlere dayandırılabilir.

AB, iklim değişikliği ile mücadele konusunda dünya genelinde yapılabileceklerin belirlenmesi, politika üretilmesi veya karbon salınımına sınırlar konulması için toplanan uluslararası konferansların önemli bir parçasıdır (Uyduranoğlu Öktem, 2008:21). AB'nin küresel diplomaside bu denli etkili olmasının nedenlerinden biri Birliğin yeşil politikalar üretme konusunda Kyoto Protokolü'nden çok önceleri adımlar atmış olması olarak gösterilebilir (Uyduranoğlu Öktem, 2008:23). 1991'de Birliğe bağlı bazı ülkelerin çevre bakanlıklarınca teklif edilen karbon salınım vergisinin alınması konusunda Birlik içinde muhalif tutumlara da maruz kalan AB (Ekins, 1994:571), 1993'te başlatılması planlanan vergilendirme politikasında İngiltere ve Yunanistan'ın gelişmekte olan sektörlerin olumsuz etkileneceğini ileri sürmesiyle çevre kirliliğinin vergilendirilmesini rafa kaldırsa da hedeflediği iklim değişikliği politikasını terk etmemiştir. Tam tersine 6.Çevre Eylem Planı ve en son Kyoto Protokolü'ne kadar Emisyon Ticaret Sistemi'ni devreye koyarak karbon salınımını sınırlandırma hedefine odaklanmış, iklim değişikliğini bir ana politika olarak kabul etmiş ve Birliği birlikte hareket etme konusunda bütünleştirmeye çağırmıştır. En son Birlik, Emisyon Ticareti Sistemi'ni 2005'te Kyoto Protokolü'ne istinaden mali bir politika aracı olarak kabul etmiş ve uygulamaya koymuştur (Uyduranoğlu Öktem, 2008:23).

AB, küresel arenada iklim değişikliği konusunda yapılabilecekler konusunda dünya çapındaki liderliğini kullandığı küresel politika araçlarına borçludur. AB, iklim değişikliği ile mücadele konusunda sivil ve normatif güce başvurmaktadır (Aksoy ve Uğur, 2016:214). AB, bunu yaparken, emisyon ticareti sistemi, karbon vergisi, yeşil teknolojinin teşvik edilmesi gibi yollara başvurmaktadır. Küresel ısınmayla mücadele eden teknolojileri üretirken, dünya ülkelerine pazarlayarak yeşil teknolojinin dünyada kullanılmasını teşvik etmektedir. İleri teknolojilere sahip AB, çevre koruyucu ve küresel ısınma ile mücadele eden tüm bilgi ve iletişim teknolojilerini dünya devletlerine ihraç etmektedir. AB'nin teknolojik üstünlüğü onun dünya liderliğine pozitif etki yaratmaktadır. AB, ABD'nin 2001'de Kyoto Protokolü'nden çekilmesi sonrası yeniden Kyoto Protokolü'ne dahil olmasında lider rol oynamıştır. Diğer yandan iklim yönetişiminin genişlemesine ve büyümesine etkili olmuştur. Yumuşak güç ve normatif güç unsurlarını devreye koyarak iklim gündemini yöneten AB, iklim değişikliğini normlar düzleminde sivil toplum girişimleri ve Birliğe yeni katılan ülkelerin çevre politikalarına uyumlulaştırılmasına yönelik aldığı kararlar ve uygulamaları yönüyle normatif olarak katkı sağlamakla kalmamakta, dünya genelinde iklim değişikliği üzerine toplanan konferanslarda da Birlik içindeki ve uluslararası alandaki meşruiyetini güçlendirmektedir. İklim değişikliğine normatif amaçlarla yaklaşan AB'nin, iklim değişikliğine duyarsız gelişmiş ülkeleri uluslar arası çevre antlaşmalarına taraf olma konusundaki baskıları aynı zamanda Birliğin pragmatik amaçlarına hizmet etmektedir.

3.1. Normatif ve Sivil Güç Perspektifi

Avrupa bütünleşmesinin önemli boyutlarından ve tartışmalarından biri olan Avrupa düzeyinden dış politika geliştirme konusu, gerek uluslararası konjonktürden gerekse AB'nin kendi dinamiklerinden dolayı 1990'lı yıllara kadar çok sınırlı bir gelişme göstermiştir (Uğur, 2018: 71). AB, kuruluşundan itibaren pek çok alanda ortak dış politika oluşturmaya çalışmış ancak üye ülkelerin egemenlik çekincelerinden dolayı özellikle Soğuk Savaş dönemindeki iki kutupluluğun dayattığı kısıtlamalar nedeniyle uluslararası ilişkileri etkileme kabiliyetini çok sınırlı düzeyde tutmuştur. Ancak 1990'lı yılların hemen başında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve uluslararası ilişkilerde ulus devlet dışındaki aktörlerin de uluslararası arenada daha bağımsız roller oynamaya başlaması ile AB'nin küresel rolünün yeniden tanımlanması için uygun bir zemin ortaya çıkmıştır (Manners ve Whitman, 2000).

AB, 1990'larda uluslararası politikadaki rolünü ve etkisini güçlendirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuş fakat AB'nin gerçekleştirmeye çalıştığı operasyonların başarısızlığı, ortak dış politikanın kurumsal ve araçsal yapısının yetersizliğini ortaya koymuştur (Aksoy ve Uğur, 2016: 219). Bu ise AB'nin uluslararası sistemdeki nasıl bir gücü temsil ettiğini, onun kapasitesinin bileşenlerinin neler olduğunu, hangi ölçüde AB gibi bir siyasal yapının uyumlu bir politika oluşturabildiğini ve oluşturulan ortak politikaların hangi düzeyde tam olarak uygulanabildiği sorularını gündeme getirmiştir. Bu çerçevede, AB'nin uluslararası ilişkilerde her zaman ve her konuda aktör mevcudiyetini oluşturma kapasitesine sahip olmadığı, bunun temel nedeninde AB üye ülkelerinin ve kurumlarının uluslararası politikadaki konumunu güçlendirmek ve diğer aktörleri ikna edecek kaynakları seferber edebilecek ortak eylemler üzerinde anlaşmaya varamamaları gösterilmektedir (Jupille ve Caparosso, 1998). Gerçekten de, AB üyesi ülkelerin hala bağımsızlıklarını ve egemenliklerini kaybedecekleri korkusu/düşüncesi, dış politika ve güvenlik politikaları gibi ulusal egemenliğin güçlü kalelerinin ulus üstü ortak bir politikaya dönüştürülmesini zorlaştırmaktadır (Uğur, 2011,14).

Diğer yandan, askeri ve mali imkân ve yeteneklerinin yetersizliği, uluslararası olaylar karşısında AB'nin hareket kapasitesini etkilemektedir/etkileyebilmektedir.

Tüm bunlardan dolayı, AB'nin, üye ülkeler arasında uzlaşmanın sağlanması için kritik bir esas olarak ortak normlar ve değerler çerçevesinde dış politika hedefleri belirleyerek, uluslararası sistemdeki aktörlüğü güçlendirmeye çalıştığını görmekteyiz (Aksoy ve Uğur, 2016). Çünkü tüm üye ülkelerin bir bütün olarak ortak tavır aldığı uluslararası meselelerde önemli başarılar elde ettiğini ve hatta çevre ve iklim diplomasisi gibi belli konularda liderliği üstlendiği de bilinmektedir (Bretherton ve Vogler, 2006). AB'nin küresel iklim diplomasisi gibi alanlarda kullandığı yumuşak gücün çok etkili bir mekanizma olduğu hâlbuki uluslararası meşruiyetini sağlamak amacıyla kullandığı sert gücün bunun kadar etkili olmadığı dünya politik yansımalarından gözlemlenebilir. AB, NATO'ya alternatif olarak kurduğu bazı oluşumlarla sert güç unsurlarını inşa etmiştir. Bu bağlamda 2016'da Avrupa Konseyi, Avrupa'nın güvenliğini ve savunmasını güçlendirmek ve AB'nin AB küresel stratejisinde ifade edilen hedef düzeyine ulaşılmasına yardımcı olmak için kapsayıcı ve iddialı bir yapılandırılmış işbirliği başlatma ihtiyacı üzerinde anlaşmaya vararak 2017'de PESCO'nun (Permanent Structured Cooperation) kurulması üzerine anlaşmaya varmıştır Daimi Yapısal İşbirliği Savunma Antlaşması olarak ifade edilen antlaşma, AB'nin savunma alanında geliştirdiği, temeli 2007 Lizbon Antlaşması'na dayanan bir işbirliği politikasıdır. 2017'de PESCO'da Lizbon Antlaşması'ndaki yükümlülüklerin uygulamaya geçirilmesi ve üye devletlerin kendi aralarında savunma politikalarına daha entegre bir politikaya gitmeleri hakkında bir görüş birliğine varılması üzerine kurulan birlik için tüm AB üye devletlerinin bu iş birliğine dahil olmadığı bilinmekle beraber, 25 AB üyesinin ortak askeri strateji geliştirme ve savunmada iş birliği üzerine protokole taraf olduğu bilinmektedir (Permanent Structured Cooperation, 2024).

Gerçekten de AB, 1990'lı yıllarda sert güç (hard power) unsurlarını kullanarak uluslararası politikada etkisiz bir görüntü ortaya koyarken, çevre ve iklim diplomasisi gibi daha normatif ve sivil

güç kullandığı alanlarda başarı göstermiş ve bu alanların bir kısmında da diğer aktörlere yönlendirme ve liderlik etme kapasitesine ulaşmıştır. Bu alanlarda normatif ve sivil güce dayalı dış politika hedefleri, üye ülkeler tarafından benimsenerek, AB şemsiyesi altında ulusal tercihler uyumlulaştırılmış ve ortak hareket edebilme kabiliyeti geliştirilmiştir. 1990'lı yıllarda sert güç (hard power) unsurlarını kullanarak uluslararası politikada etkisiz bir görüntü ortaya koyan AB, çevre ve iklim diplomasisi gibi daha normatif ve sivil güç kullandığı alanlarda aktif bir rol üstlenmiştir. Küresel ısınmayı bir iklim diplomasisi alanına dönüştürerek iklim değişikliği hakkında bir yönetişimsel kültür yaratmıştır ve iklim diplomasisini high politics konular arasına almıştır. Bu alanların bir kısmında da diğer aktörlere yönlendirme ve liderlik etme kapasitesine ulaşmıştır. AB'nin normatif ve sivil güce dayalı dış politika hedefleri aynı zamanda, üye ülkeler tarafından benimsenerek, AB şemsiyesi altında ulusal tercihleri uyumlulaştırmış ve ortak hareket edebilme kabiliyetini geliştirilmiştir. AB'nin bu uyumlulaştırma ve ortak hareket kabiliyetini geliştirmesinin temelinde iklim değişikliğinin Avrupa halkları tarafından bir tehdit unsuru olarak kabul edilmesi yatmaktadır (Erdoğan, 2018:709). AB'nin iklim değişikliği konusundaki ortak politik strateji geliştirmesinde bazı girişimleri bulunmaktadır. Bunlardan biri 2005'te kurduğu AB Emisyon Ticareti Sistemi'dir. Bu yolla, sistem üretime yönelik sektörlerin sınırlandırılması ve kapatılmasından ziyade karbon salınımının yoğun olduğu enerji üretimi, havacılık sektörü, lojistik sektörü gibi alanlara odaklanmaktadır (Erdoğan, 2018:710). Üye devletlerarasındaki karbon salınımının yasal sınırlılıklarını ve karbon salınım haklarını Avrupa Komisyonu tarafından belirleyen AB, üye devletlerden kirletim hakkına ilişkin taleplerini üye devletlerden gelen ulusal raporlara istinaden değerlendirmeye almaktadır (Uyduranoğlu Öktem, 2008:27). Sonuç olarak, AB düzeyinde üye ülkeler arasında dış politika konusunda tek sesliliğe imkân tanıyan bir konu olarak iklim değişikliği önemli bir normatif ve sivil güç aracı olarak AB dış politikasında önemli ve itici bir rol oynamaya başlamıştır.

3.2. Uluslararası İşbirliği ve Etkili Çok Tarafılık

AB, kuruluş felsefesi gereği uluslararası sistemde devletlerin çatışmasını engellemek ve iş birliği olanaklarını attırmayı amaçlamaktadır. Uluslararası sistemin devletlerin rekabet ve mücadele alanına dönüşmesi sıfır kazanımlı bir oyuna (zero sum game) dönüşeceğinden, devletlerin karşılıklı bağımlılığına ve uluslararası iş birliğine dayalı bir rejimin kurulması AB'nin küresel isteklerine hizmet etmektedir. Zira iki dünya savaşını yaşamış ve bundan dolayı dünya siyasetindeki etkinliğini kaybetmiş bir kıta olarak, savaşların ve mücadelenin kendileri için herhangi bir kazanım sağlamadığını gören AB, uluslararası hukukla belirlenmiş bir sistemin hem Avrupa istikrarı hem de dünya istikrarı için olmazsa olmaz bir şart olarak görmektedir. Bu bağlamda, AB, uzun süredir kendisini uluslararası iş birliğinin, uluslararası hukukun ve dünya siyasetinde çok taraflılığın güçlü bir savunucu ve destekçisi olarak görmekte ve bu süreçleri politika yapma ve uygulama aşamalarında kendisi için rehber ilke olarak benimsemektedir (Schaik ve Schunz, 2012: 173). AB, ekonomik krizler ve üye devletlerin genişleme dalgalarında ortak çevre politikasına entegre olma süreçlerinde yaşanan uyum problemleri ve karbon emisyonu yüksek ABD, Çin gibi ülkelerin çekimsiz tutumları nedeniyle yürüttüğü küresel iklim politikasında bazı engellerle karşı karşıya kalmaktadır (Uğur,2011,34).

Devletlerin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bir araya gelerek, sorunları iş birliği ve karşılıklı anlayış çerçevesinde diplomatik yollarla çözebileceği ve bunun sonucunda da tarafların bu süreçten kazançlı çıkacağı bir uluslararası rejim kurulması AB için oldukça önemlidir. Zira uluslararası hukukun belirlemiş olduğu normlar ve davranış kalıplarının devletlerarasındaki iş birliğinin önündeki temel engelleri, belirsizlikleri ve güvensizlikleri ortadan kaldırılmasına yardım ederek, devletlerarasındaki çatışmaların azalmasına, küresel sorunlara daha etkili bir şekilde müdahale edilmesine ve devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini daha öngörülebilir hale gelmesine olanak sağlaması söz konusu olacaktır.

AB'de uluslararası iş birliği ve uluslararası hukuk ilkelerinin desteklenmesi ve güçlendirilmesi AB'yi oluşturan ve AB'nin gelişimine ilham veren ilkelere aittir. Bu ilkeler AB'nin dünya siyasetinde hareket kabiliyetini güçlendiren etmenlerdir (Keukeleire ve Delreux, 2014: 135). Uluslararası sistemde AB'nin kendi kendini bu ilkelerin savunucusu olarak görmesinin altında yatan en önemli neden şüphesiz, AB'nin kendi kuruluş amacına 'uygunluğu' ile örtüşmesinden dolayı tüm üye ülkelerin üzerinde ittifak ettikleri bir konu olmasıdır. Aynı zamanda, uluslararası iş birliği ve etkili çok taraflılık, kendi politikasının temelini oluşturan birçok normu içermekte ve AB'ye kendi standartlarını ihraç etme imkânı sağlayan uluslararası kurumların oluşturulmasına da olanak tanımaktadır (Schaik ve Schunz, 2012: 173).

AB, uluslararası sistemde tarafların üzerinde uzlaştığı uluslararası anlaşmaların oluşturulabileceği ve böylece ulus-devletlerin problem çözme kapasitesini artırılabilmesi bir sistemi savunmaktadır. AB, küresel ısınma ile mücadelede dünya devletlerini bağlayan, uluslararası bir çevre politikası oluşturma ve çevre gündemini belirleme yetkisini kazanmış, çevre ve sürdürülebilir kalkınma konusunda üye devletlere verdiği mali desteklerle uluslararası meşruiyetini de güçlendirmekte prestij kazanmaktadır (Schreurs, 2016:192). AB'nin Amerika'nın yeşil olmayan siyaseti yürütmesi (Çelik Efşan, vd,2024: 122-123) ve Kyoto Protokolü'ne mesafeli bakışı ile çevre konusundaki gelgit politikaları enerji konusunda dışa bağımlı ve endüstrileşmede ileri konumda bulunan AB'yi bağımlılıklarını minimize etme ve çevre konusunda küresel bir aktör olma noktasında tetiklemiştir (Erdoğan, 2018: 712). Çünkü kıt kaynaklar, enerji krizleri ve demokratik yaşam tarzı ile katılımcılık gibi etmenler çevre konusundaki farkındalık düzeyini etkilemektedir (Kılıç vd, 2013:223). AB'de toplumsal farkındalık düzeyinin fazla olmasının temelinde yatan bir faktör de güçlü sivil toplum anlayışıdır. AB STK'lar düzleminde aktiftir ve kurmuş olduğu çevreci yeşil siyasal partilerle sürdürülebilir, katılımcı ve yeşil siyaset yaparak çevresel adalet ve çevre hakkına erişimi kolaylaştırmaya çalışmaktadır (Özer, 2001:179). AB içerisinde aktif rol oynayan ve çevresel eşitlik, adalet, çevresel sürdürülebilirlik, çevre göçmenliği ve çevresel barıştan mahrum kalanlar ile savaş ve şiddet altında yaşam hakkı ihlal edilenlere yönelik yaptıkları protestolar ve barışçıl gösterilerle kamuoyu baskısı yaratmaya çalışan Kanada'da kurulan ancak AB içerisinde Hollanda merkezli faaliyetlerini geniş ölçekte yürüten, Greenpeace (Yeşil Barış) ve The Friends of the Earth (Yeryüzü Dostları) adlı uluslararası sivil toplum örgütleri yeşil siyasetin gündemini belirlerken, çevre suçlarının uluslararası mahkemelere taşınmasını da hızlandırıcı birer aktör olmuşlardır (Arslan, 2011: 250).

Sonuç itibarıyla nedenleri ve sonuçları bakımından küresel iş birliği ve ortak hareket edilmesi gereken bir konu olmasından dolayı iklim değişikliği ile mücadele konusu, AB'nin hukuka bağlılığı ve çok taraflılığını önemseyen bir alan olarak ön plana çıkmıştır. Zira iklim değişikliğinin sınır ötesi etkilerinden dolayı günümüzde bu sorunların çözümü konusunda devletlerin tek başlarına mücadele etmelerinin yeterli olmaması, uluslararası iş birliğini ve buna bağlı olarak çok taraflılığı destekleyen bir süreci temsil etmektedir (Uğur ve Cengiz, 2022: 320). Gerçekten de karmaşık iklim sorunsalı sınır ve ulus tanımayan ve birbirine bağlı birçok sorundan oluştuğundan devletlerin hem tek başına çözemeyecekleri sorunların çözümünde, hem de devletlerarası çatışan ekonomik ve siyasi çıkarlar arasında bir denge oluşturmaktadır. İklim değişikliği ile mücadelede devletlerin adil bir çözüm üretmesi noktasında ise çok taraflılığa ve uluslararası hukuka bağlılık göstermesi gerekmektedir. Bu anlamda, AB ülkeleri iklim değişikliği ile mücadele konusunda, çok sayıda egemen devletten oluşan parçalı ve genellikle çatışmalı bir uluslararası sistem içinde kendilerini etkileyen ve etkileme potansiyeli olan küresel ölçekteki çevre problemlerini çözmeye konusunda uluslararası iş birliğini ve politik koordinasyonların oluşturulmasını önemsemektedir. Böylece, AB'nin iklim değişikliği gibi bir konuda çok taraflılığı ve uluslararası iş birliğini esas alan bir politikayı öncelemesi bu konunun bir dış politika aracı olarak normatif araçların daha tutarlı ve buna bağlı olarak görece daha etkili olmasını sağlamaktadır (Krohn, 2009: 12-14).

3.3. Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi

Sürdürülebilir kalkınma, mevcut nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak için kaynakları etkili bir şekilde kullanırken, gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesini sağlamayı hedefler (WCED, 1987). Başka bir deyişle, sürdürülebilir kalkınma, insanların yaşam kalitesini artırmak, gelecekteki nesillerin ihtiyaçlarını güvence altına almak ve doğal kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmak için önemli bir çerçeve sunar (Akyol, 2023: 106). Bu kapsamda, hükümetler, özel sektör, sivil toplum ve bireyler arasında iş birliği ve eşgüdümü oluşturarak, çevre, ekonomi ve toplum arasındaki dengeyi yeniden tesis etmeye çalışır (Uğur ve Doğan, 2015: 48).

AB'nin iklim değişikliği ile mücadeleyi ön plana almasında 1990'lardan itibaren önem kazanmaya başlayan sürdürülebilir kalkınma ilkesinin büyük etkisi olmuştur. AB, 2000'li yıllarda uygulamaya koyduğu sürdürülebilir kalkınma stratejisiyle, uluslararası toplumun uzun yıllardır üzerinde çalıştığı bu kavramı, gerek teoride gerekse pratikte yani bir bütün olarak tutarlı bir şekilde iklim değişikliği politikalarında uygulamaya amaçlamıştır. AB'nin sürdürülebilir kalkınma stratejisinin önemli boyutlarından biri olan iklim değişikliği ile mücadele, hem iç politikalar hem de dış politikalar aracılığıyla AB'nin önemli misyonlarından biri olarak kabul edilmektedir. 1970'lerden bu yana benimsemiş olduğu çevre yasaları ve Birleşmiş Milletler'de sürdürülebilir kalkınma süreçlerini teşvik etmedeki merkezi rolü, AB'nin bu stratejiye verdiği önemi göstermektedir (Lightfoot ve Burchell, 2005: 80).

AB'nin politikalarının kapsayıcı bir rehber ilkesi olarak sürdürülebilir kalkınma, başlıca bir çevresel hedef olarak anlaşıldığından, AB'nin iklim değişikliği politikaları için güçlü bir normatif temel sağlamaktadır (Pallemaerts ve Azmanova, 2006). Sürdürülebilir kalkınma noktasında AB çevre politikalarına yönelik mali kaynaklar ayırmaktadır. Diğer yandan, çevrenin sürdürülebilir hale getirilmesi için "kirlenen öder" ilkesine dayalı olarak harç ve vergi uygulamaları yapmaktadır. Birlik, çevresel sorunları vuku bulmadan önleme ya da koruyucu tedbirler almayı ilke edinmektedir. Uluslararası düzeyde ise, ABD'nin 1990'larda küresel çevre rejimlerine ve çevresel koruma politikalarına istekli olmayışı ve Rusya, Japonya, Çin gibi makro güçlerin sanayileşme yarışında daha çok yol almak istemesi, ancak tersi yönde yeşil politikalar konusundaki ilgisizlikleri çevresel sürdürülebilirlik noktasında AB'yi küresel bir aktör olarak dünyaya tanıtmıştır (Uğur vd, 2016: 289). Lider bir aktör olarak AB, Birlik içinde iklim değişikliği konusundaki yoğun faaliyet seviyesini sürdürmek ve dış politika aracılığıyla diğer dünya aktörlerinin aynı çabayı göstermesini "olması gereken" bir süreç olarak kabul etmekte ve çevre koruma ve kirlilik önleme rolünü müdahil olduğu uluslararası çevre rejimleri aracılığıyla da yerine getirmeyi amaçlamaktadır.

AB, sadece ekonomik ve politik bir yaklaşım olarak sürdürülebilir kalkınma stratejisini uygulamakla kalmayıp, aynı zamanda AB vatandaşlarının yaşam kalitesini artırmak amacıyla da bu kalkınma modelini önemsemekte ve öncelemektedir. Bu nedenle AB için sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası çevresel sürdürülebilirliktir. AB bu anlamda sera gazı ve karbon emisyonu düşürücü ve uzun vadede karbon emisyonlarını sıfırlamayı amaçlayan yeşil kararlar almaktadır.

AB sürdürülebilir kalkınmanın bir lokomotifini olarak yeşil ekonomi kavramını benimsemiştir. Yeşil ekonomi kapsamında ise doğal kaynakların ve çevrenin korunabilmesi ve sera gazlarının salınımlarının durdurulması için yenilenebilir enerji gibi yeşil tedbirler almayı amaçlamaktadır (Mete, 2020: 393). Burada üzerinde durulması gereken konu Khan vd,'nin (2020) yaptığı çalışmada da görüldüğü gibi kişi başına düşen gelir ile emisyon miktarı arasında doğru orantı olduğu, diğer yandan geliştirilen yeşil politikalar ile emisyon miktarı arasında bir ters orantı olduğudur. Bu nedenle dünya devletleri ile ticarete kilit bir noktada yer alan AB ülkelerinin mal transferlerinde en az emisyonu neden olan araçlara yönelmesi ve buna yönelik devlet teşviklerinin yapılması önem taşımaktadır (Mete, 2020: 394). AB'de özellikle markalaşmış şehirlerde nüfus artışına paralel olarak

ortaya çıkan sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik uyguladığı sürdürülebilir kent uygulamaları önemlidir (Yılmaz ve Çelik Efşan, 2019: 349).

Avrupa'nın bir cazibe merkezi olması ve nüfusu sürekli artan bir yaşam alanı olarak kentsel yaşam kalitesinin artırılma ihtiyacı AB'yi hem üye ülkeler hem de sürdürülebilir çevre vizyonuyla çalışan STK'lar ile beraber bir yönetim ağı içerisinde çalışmaya zorlamaktadır. Bu işbirlikleri çerçevesinde Avrupa'da "Geleceğe Bisikletle Gitmek" gibi kentsel sürdürülebilirlik üzerine birçok proje geliştirilmiş ve kentlerdeki insan sayısındaki artışa paralel olarak alt yapı hizmet ağının genişletilmesi, trafik sorununun çözümü ve daha temiz bir havanın solunması için yeşil politikalar hayata geçirilmiştir (Cities Forum, 2024; Union of the Baltic Cities, 2022). Dolayısıyla Birlik nezdinde STK'lar, sürdürülebilir kentler için iklim değişikliği ve yeşil yönetim bağlamında toplumsal düzlemde çalışmalar yapmakta ve bu çalışmalar çevre koruma ve iklim değişikliği politikalarıyla uyumlu ve paraleldir.

Bu projeler Avrupa kent sakinlerinin yaşam kalitesini arttırmakla kalmayıp, aynı zamanda sürdürülebilir kentsel gelişim için de bir referans noktası oluşturmaktadır. Kent yönetimleri aktif hareketliliğe odaklanarak trafik sıkışıklığı, hava kirliliği, gürültü kirliliği, iklim değişikliği ve halk sağlığı ile ilgili önemli zorlukları ele alarak sürdürülebilir çevre ve kentleri inşa ederken, aynı zamanda kentsel konforu sağlamaktadırlar. Bu minvalde AB'de çevresel sürdürülebilirliği sağlamayı hedefleyen kentlerin sağladıkları ulaşım imkânlarının kentsel cazibeyi arttırırken, aynı zamanda kentlere marka değeri katan bir unsur olduğu görülmektedir (Çelik Efşan ve Yılmaz, 2021:102).

Sonuç olarak AB'nin politikalarının kapsayıcı bir rehber ilkesi olarak sürdürülebilir kalkınma, başlıca bir çevresel hedef olarak anlaşıldığından, AB'nin iklim değişikliği politikaları için güçlü bir normatif temel sağlamaktadır (Pallemaerts ve Azmanova, 2006). AB'de iklim değişikliği konusunda yoğun bir faaliyet seviyesini sürdürmek ve dış politikası aracılığıyla diğerlerinin aynı çabayı göstermesini sağlamak "olması gereken" bir süreç olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda hem ekonomik hem toplumsal hem de çevreci bir süreci barındırması, üye ülkelerin AB'nin sürdürülebilir kalkınma stratejisini stratejik anlamda da desteklemesine imkân tanıyarak, iklim değişikliği politikasını da güçlendirmektedir.

3.4. AB Çevre Politikalarının Temel İlkelerine Bağlılık: Önleme İlkesi ve Bilimsel Verilere Güven

Önleyici ilkeler uluslararası çevre hukukunda hükümetlere çevreyi korumaya yönelik yapabilecekleri konusunda politika üretmeleri için yol göstermektedir. Bu anlamda devletlerin çevresel kaynakları planlama, denetleme, işletme yönündeki yetkileri Stockholm Bildirgesi'ne (1950) göre kendi egemenliğine bırakılmıştır (Kaboğlu ve Yancı Özalp, 2021:277). Devletler önleyicilik ilkesi gereği çevreyi ekonomik gelişmeye entegre etmek, diğer devletlerle işbirliği yapmak, Rio Bildirgesi'ne(1992) göre sürdürülebilir olmayan üretimi sınırlamak veya sonlandırmak, ekolojik işletmelerin rasyonel bir şekilde yönetimini sağlamak, sınırları aşan ekolojik zararların önlenmesini sağlamak, paylaşılan bir doğal kaynağın adaletli bölüşümünü sağlamak, kamuoyunun çevre koruma konusunda bilgilendirilmesini sağlamak, herhangi bir çevresel felaket ya da kaza esnasında uluslararası yardım çağrısında bulunmak, vatandaşların çevresel adalete erişimini sağlamak, çevreyi kirletenlere cezai yaptırımları uygulamak, biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliği için koruyucu kanunlar yapmak gibi ilkelere riayet etmek durumundadır. Diğer yandan Rio Bildirgesi'nde ifade edildiği üzere devletler çevre korumaya dikkat etme hususunda en geniş yetkilerle donatılmalı ve herhangi bir çevresel felaket gerçekleştiğinde bilimsel verilerin bulunmayışı çevrenin mutlak surette dejenerasyona uğramasına yönelik etkili tedbirlerin alınması konusunda bir gecikme oluşturmamalıdır (Kaboğlu ve Yancı Özalp, 2021:277-278).

Önleme ilkesi (precautionary principle), belirsizlik içeren durumlarda ve potansiyel olarak zararlı etkilerin ortaya çıkma olasılığı olduğunda, koruyucu tedbirlerin alınması gerektiğini ifade

edtmektedir. Bu ilke, iklim değişikliği bağlamında sera gazı emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğinin etkilerinin minimize edilmesi yoluyla olası olumsuz sonuçları önlemek amacıyla da uygulanmaktadır. İklim bilimi ise iklim değişikliği ve etkilerini inceleyen bir multidisipliner alandır. İklim biliminin, iklim değişikliği ile mücadelede kilit bir rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır. İklim bilimcileri, iklimin nasıl değiştiğini, değişikliklerin ne zaman, nerede ve nasıl gerçekleştiğini anlamak için geniş kapsamlı araştırmalar yaparlar. Bu araştırmalar, iklim değişikliği üzerindeki insan etkisini, doğal faktörlerle olan etkileşimini ve olası gelecek senaryolarını değerlendirir ve iklim sisteminin nasıl işlediğini anlamak için çeşitli gözlem ve ölçüm tekniklerini kullanarak bilimsel verileri ortaya çıkarırlar. Bu verilerin varlığı özellikle önleme ilkesinin uygulanması için oldukça önemli bir konuyu da ortaya çıkarmaktadır.

1987 Avrupa Tek Senedi ile önleme ilkesi, AB ortak çevre politikası için temel ilkelerden biri olarak belirlenmiştir (Güneş, 2011: 125). AB bu ilkeyi belirsizliklerin olduğu ancak risklerin olası olduğu durumlarda politika eylemlerini haklı çıkarmak için kullanmaktadır. AB, ayrıca bu ilkenin uygulanmasını belirli prensipler çerçevesinde hayata geçirmektedir. Bu prensipler çevrenin ayrımcılık yapmadan ve tutarlı bir şekilde kullanılması, yeni bilimsel bilgiler mevcut olduğunda kararların tekrar gözden geçirilmesi ve kullanımının orantılı olması şeklindedir. AB, iç politikalarında olduğu gibi dış ilişkilerinde de bu ilkenin kullanımını aktif olarak teşvik etmektedir. Bu ilke AB çevre hukukunu yönlendirirken, aynı zamanda 1992 yılında imzalanan Rio Bildirisi ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde de önemli bir yer bulmuştur (Schaik ve Schunz, 2012: 173).

AB, iklim değişikliği gibi günümüzün en önemli tehditlerine karşı önleme ve hatta kaynaktan önleme ilkesini, korumak tedavi etmekten iyidir şeklinde özetlenebilecek bir düşünce çerçevesinde uygulamaktadır (Güneş, 2011: 127). Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) yayınlamış olduğu bilimsel veriler ışığında, iklim değişikliğinin bir olgu olmanın ötesinde bir küresel tehdit olma gerçekliği AB'nin önleme ilkesini enerji başta olmak üzere birçok politika alanında hayata geçirmeye itmektedir. Kaldı ki IPCC'nin iklim bilimine dayalı somut verileri olmasa da, çevresel bir zarar riskinin mevcudiyeti bile AB'nin iklim değişikliği ile mücadele etmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, önleme ilkesi, iklim değişikliği gibi büyük çevresel tehditlerle karşı karşıya olduğumuzda, belirsizlik içeren durumlarda bile koruyucu tedbirlerin alınmasını gerektirir. Bu tedbirlerin alınması ve uygulanmasında iklim bilimi tarafından sağlanan bilimsel verilere dayanmak, hem üye ülkelerin bu politikaları desteklemesini, hem de AB'nin uluslararası sistemde diğer ülkeleri ikna etmesine yardımcı olmaktadır. Bu açıdan, önleme ilkesi ve bilimsel verilere bağlılık AB iklim değişikliği politikasının önemli itici güçlerinden birini teşkil etmektedir. Önleme ilkesinin hayata geçirilmesinde Avrupa Çevre Ajansı'nın faaliyetleri önem taşımaktadır. 1994'te AB bünyesinde ajans statüsünde kurulan Avrupa Çevre Ajansı; çevresel politikaları bilimsel kanıta dayalı bilgiyle destekleyen, Avrupa genelinde çevre koruma konusunda bilgi ve uzmanlık paylaşımını arttıran, sürdürülebilir çevre yönetimi konusunda veri toplayan, çevre kalitesini kontrol eden, dijitalleşmeden ve inovasyondan çevre korumada faydalanma amacı güden bir Birlik ajansıdır (European Environment Agency, 2022). Ajans bu faaliyetlerini kurmuş olduğu Eionet isimli network vasıtasıyla yürütmektedir. Ajans, temel küresel süreçler ve Avrupa Birliği üye devletlerinin çevre korumaya yönelik politika geliştirmek, uzman desteği sunmak, ulusal ve uluslararası veri akışlarına yönelik raporlanmaların yapılması için ortak ağ Eionet ile eşgüdümlü olarak Avrupa halklarını iklim değişikliği konusunda bilgilendirmektedir. Avrupa Çevre Ajansı bu hedefe ulaşabilmek için 2021-2030 Avrupa Çevre Ajansı-Eionet Stratejisi'ni uygulamaktadır. (European Environment Agency, 2022). Devletlerarası veri akışını Eionet aracılığıyla yürüten ajans, AB çevre mevzuatını AB üye devletlerinde uygulanması için çalışmaktadır. Ajansın topladığı veriler paydaşlardan yetkili otoriteye doğru bilgisi sunulmakta, daha sonra ise Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'ne raporlanmaktadır. Amaçlanan hedeflere ulaşım ulaşılmadığı, çevre korumaya yönelik kurallara ve yasalara uyulup uyulmadığı bu raporlar yoluyla incelenmektedir. Daha sonra Eionet temel verileri

ajansa bildirilerek mevcut veri akışının bir alt kümesi olan uygulama ile yönetim kurulu tarafından kabul edildikten sonra çevresel hizmetler için kullanılmaktadır. Eionet ağı Avrupa'nın çevre ve iklimin yanı sıra sağlık ve ekosistemler üzerindeki etkileri değerlendirmek için Avrupa Çevre Ajansı'nın birer uzantısı görünümünde olan ve Ajans tarafından sözleşme yapılan ve finanse edilen farklı alanlardaki tematik merkezlerle ortaklaşa çalışmaktadır. Eionet ağı ile Ajansa paralel olarak çalışan 7 Avrupa Konu Merkezi (European Topic Centre) kurulmuştur. Bunlar:

- Biyoçeşitlilik ve Ekosistemlere İlişkin,
- Döngüsel Ekonomi ve Kaynak Kullanımına İlişkin,
- İklim Değişikliğine Uyum İçin,
- İklim Değişikliğinin Azaltılmasına İlişkin,
- Veri Entegrasyonu ve Dijitalleşmeye İlişkin,
- İnsan Sağlığı ve Çevreye İlişkin,
- Sürdürülebilirlik Geçişlere İlişkin merkezlerdir.

Ajans bu faaliyetlerini kurmuş olduğu Ulusal Veri Akışı Koordinasyonu (The National Data Flow Coordination) aracılığıyla sağlamaktadır. Ajans çalışma programının üye devletlerin ihtiyaçlarına etkili bir şekilde yanıt verebilmek amacıyla üye devlet ve Ajans arasında bilgi toplama, derleme ve paylaşma konusunda yönetimsel bir çalışma sistemini benimsemekte ve bunu gerçekleştirmek için Eionet ağından yararlanmaktadır (European Environment Agency, 2022). Ayrıca Avrupa Çevre Ajansı Birlik fonlarını düşük karbon salımlı üretime yönlendirmekte, üretim yapılan her türlü sektörde iklim değişikliğine karşı duyarlılığın nasıl artırılacağına yönelik çalışmalar yürütmektedir (Bruyninckx, 2016).

3.5. İklimle Bağlı Göçün AB İklim Politikası Alanına Girmesi

İklim değişikliği dünya üzerinde birçok alanda etkili konumdadır. İklim değişikliği birleşik tehlike oluşma olasılığını artırır ve doğal ve insani sistemlerde tetikleyici aşırı etkiler ortaya çıkarır. İklimle bağlı göç bunlardan yalnızca bir tanesidir (IPCC, 2019:591).

İklim değişikliği ve aşırı hava olayları sonrası meydana gelen afetlere bağlı olarak yer değiştirme ihtiyacı literatürde iklimle bağlı göçü ifade eden iklim göçmenliği kavramını ortaya çıkarmaktadır. İklim göçmenliği olarak ifade edilen kavram temel olarak göçün çevresel tetikleyicilere dayalı olarak gerçekleşmesini ifade etmektedir. Literatürde genel kabul görmüş iklim göçmenliği / mülteciliği tanımlarına bakıldığında; Baldwin ve Bates'in tanımları kavramın genel çerçevesini belirlemeye yardımcı olur. Uluslararası Göç Örgütü (IOM), iklim göçmenliği kavramını iklim mülteciliği ya da çevresel mülteciler olarak ifade etmektedir. İklim mültecisi kavramı, üzerinde yaşanan ülkede, çevresel tahribat veya doğal afet sonucu yıkım gibi sebeplerle yerini terk etmek zorunda kalan ve ülke sınırları dışına hareketlilik gösteren kişi için kullanılmaktadır (Perruchoud and Redpathcross, 2011:45).

Baldwin'e (2012:636) göre iklim değişikliği göçmeni olarak bir kavram tanımlamasına gidilmiştir. Baldwin, göçmenleri küresel ısınmaya bağlı olarak göç etme yeterliliği / potansiyeli olan herkesi iklim değişikliği göçmeni olarak tanımlamaktadır. Bates ise iklim göçmenliği kavramını çevre göçmeni ve çevre mültecisi olarak çeşitlendirmiştir. Bates (2002: 468-475) kendi özgür iradesiyle çevresel uyarılardan kaçan kişileri göçmen; aşırı iklimsel konjonktür, afet, kriz dolayısıyla yerinden edilenleri çevre mültecisi olarak ifade etmektedir. Burada tanımlardan da anlaşılacağı üzere göçün belirleyicisi başta iklim değişikliğidir. Göç eden kitlelerin hareketlerinin sebep sonuç ilişkisi bağlamında yapılacak değerlendirmelerde güvenlik ile ilişkisi ortaya çıkacaktır. Potansiyel göçler veya gerçekleşen göçlerin öncesi ve sonrası yapılacaklar bağlamında hükümetlerin güvenlik politikalarına konu olması gün geçtikçe artan küresel ısınma felaketinin zorunlu bir sonucu olarak "güvenlik" konusunu ön plana çıkarmaktadır.

Küresel ısınmaya bağlı iklimsel göçün, dünya genelinde sıcaklık, kuraklık ve susuzlukla mücadele eden Afrika ülkelerinden Avrupa'ya doğru yoğun bir şekilde yapıldığı gerçeği ile (Çelik Efşan ve Yılmaz, 2023: 384) Avrupa'ya dayanan göçleri geri itmenin çok zor olması ve İslamafobi etkisi göçlerin Avrupa'da karşılanmasında ciddi endişeler yaratmaktadır. Bunun yanı sıra Afrika ülkelerinin iklimsel baskıyı hafifletmek ve mevcut nüfusa yetebilecek kaynakları daha az insanla paylaşabilmek için Avrupa'ya göçü bir kurtarıcı olarak görmeleri Avrupa üzerindeki göç yükünü arttırarak göçü bir güvenlik meselesine dönüştüren ve iklim göçünü bir dış politika haline getiren dışsal etmenlerin başında gelmektedir (Çelik Efşan ve Yılmaz, 2023: 384).

3.6. Avrupa Kalesi-İklimsel Göçün Güvenlik Alanına Girmesi

İklim değişikliğinin 21. yüzyılda bir güvenlik 'tehdit katlayıcısı' olarak algılandığını belirtmek gerekir (Aksoy ve Uğur, 2023: 465). İklim değişikliğinin etkileri (örneğin çölleşme), su gibi kıt kaynaklar üzerinde çatışmalara, aynı zamanda göçlere ve yeni yuvalar arayan 'iklim göçmenlerini' ortaya çıkarabilir, bu da dünyanın bütün bölgelerini istikrarsızlaştırabilir (WBGU, 2008). Küresel ısınmaya bağlı olarak yaşanan kuraklık, su baskınları, deniz seviyesinin yükselmesi, kasırga oluşumunun artması gibi faktörler iklime dayalı göçün tetikleyicilerindendir (Çelik Efşan ve Yılmaz, 2023:378). İklim değişikliği nedeniyle yapılan göçler Birleşmiş Milletler gündemine girmiştir. Küresel ısınmanın her geçen yılda şiddetinin arttığı gerçeği ile düzensiz göçlerin hedef noktası olan Avrupa ülkelerine yönelik göçlerin sayıca artacağı ve bölge için ciddi bir sosyo ekonomoik belirleyici olacağı düşünülmektedir. 2010 Population Council Raporu'nda belirtildiği üzere Kuzey Afrika ülkelerinde küresel iklim değişikliğinin şiddetlenmesine bağlı olarak 2030 yılına kadar kıta içerisinde yaşamsal doyuma ulaşamayan kitlelerin sınır aşan bir göç hareketi ile kuzeye, Avrupa ülkelerine doğru bir göç hareketi yaratacağı beklenmektedir. Göçün kaynağı olan Afrika ülkelerinden, göçün hedefi olan Avrupa ülkelerine doğru yapılan sınır aşan göç hareketinin bilançosu son 1 yıl içerisinde 1 milyonun üzerindedir (Sezik, 2022: 147). Göçlerin yüzyıllar boyu hedefi olan Avrupa'nın Birlik içerisinde Schengen Anlaşmasıyla sağladığı, vizesiz geçişler tersi yönde kıta dışarısından gelen göçmenlere yönelik aynı prosedürlerle işlememektedir. Göçmen kabulünde ciddi standartlara sahip olan Avrupa'ya girişler kolay olmadığı için ülkelerinde küresel ısınmanın yarattığı iklimsel stres, açlık, susuzluk, kuraklık, afetler, demokratik hakların ihlali, siyasal rejimlerdeki istikrarsızlıklar, terör, şiddet ve savaş gibi hallerden daha güvenli yaşam alanları arayışına düşen göçmenlerin (Çelik Efşan ve Yılmaz, 2023: 376) hayalindeki Avrupa'ya ulaşmaları kolay gözükmemektedir. Avrupa göçmenlerin daha iyi yaşam standardı kazanabileceklerini umdukları ancak Avrupalı devletlerin sınır güvenliği konusundaki katı tedbirleri uyguladıkları bir hedef göç alanıdır. Avrupa Birliği bu anlamda içeriden tüm geçişlere olur veren, dışarıdan bakıldığında ise yüksek duvarlarla örülü bir kaleye benzemektedir. Avrupa Birliği'nin Türkiye ile yaptığı Geri Kabul Anlaşması (2013), izinsiz ikamet eden düzensiz göçmenlerin, üçüncü ülke vatandaşı olan veya vatansız olan göçmenlerin geri kabulü veya transit geçişine dair kural ve koşulları düzenleyen önemli bir belgedir. 2014'te yürürlüğe giren anlaşma ile iklim göçü resmen AB'de bir güvenlik meselesine dönüşmüştür (Göçmen, 2014: 21).

İklim değişikliğinin AB'de hükümetlerin politika alanlarını da değişikliğe uğratmasından dolayı (Çelik Efşan ve Yılmaz, 2023:373), AB'nin göçmen kabulündeki uygulama ve yaptırımları ile Avrupa Kalesi'ni daha da yükselteceği düşünülmektedir. Energy, Security and Climate (2007) belgesine göre Birleşik Krallık Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne taşınan iklim değişikliği konusunun dünya devletlerinin coğrafi sınırlarında değişimler yaratacağı belirtilmektedir. Bu durum ülkeler arası sınır anlaşmazlıkları sorunlarına, sınır kabul edilen bölgelerdeki yer altı yer üstü kaynaklarının paylaşım sorununa, iç ve dış egemenlik sorunu, savaşlar gibi uluslararası sorunlara yol açabilecek yelpazede sıkıntılı sonuçlar yaratarak dünya politik gündemini olduğu gibi AB gündemini de değiştirebilir. Göçün hedef noktası olan AB devletlerinin düzenli/düzensiz göçmen karşılama kapasitesi ve yapılan göçün sosyo politik (Yılmaz vd, 2020:285) ve sosyo ekolojik yapıyı

dönüşüme uğratması göz önüne alınarak göç Avrupa'da ciddiye alınması gereken bir konu olarak göze çarpar ve göçün güvenleleştirilmesi stratejik bir önem kazanır. Çünkü Cömertler ve Kar'ın (2007:55) ifade ettiği gibi göçün hedef noktası üzerinde göç ciddi bir sosyo ekonomik belirleyici olarak işsizliği, suç oranlarındaki artışı tetikleyebilir. Avrupa'daki göçlerde hükümetler göçün yaratacağı kaotik ortamın yönetimi, göçü karşılama kapasitesi ile göç eylemine maruz kalan coğrafyanın göçle gelen nüfusa uygun olanaklar sağlayabilmesi, göç edilen topraklarda kültürel etkileşim sağlanması ve entegrasyon süreçleri gibi birçok politika unsurunu masaya yatırmaktadırlar. Bu nedenle AB'de güvenlik meselesi iklim değişikliği ile bağlantılı hale gelmiştir, ancak bunlar, AB'nin iklim değişikliği konusunda harekete geçme konusundaki asıl motivasyon faktörleri olarak kabul edilemez. Bahsedilen tablo, temel olarak önlem ilkesine uyulmasını ve iklim politikalarının gerekliliğinin daha fazla gerekçelendirilmesini sağlamaktadır.

4. AB'nin Uluslararası Aktörlülüğü Desteklemesi

Uluslararası sistemin çoğunlukla ulus devletlerden oluşmasından dolayı aktör kimliği konusunda sorun yaşanmamıştır (Hurrell, 2007: 25). Bu durum elbette uluslararası sistemin egemen devletlerin etkileşiminden oluşması ve sadece bu devletlerin uluslararası ilişkilere katılması ve rol oynamasıyla ilişkilidir. Ancak 20. yüzyılda uluslararası sistemin sadece ulus devletlerden oluşmayıp; AB gibi ulus üstü ve uluslararası örgütlerin de kurulmaya başlanmasıyla birlikte yeni aktör tartışmaları da başlamıştır (Arı, 2011: 64-65).

Ulus üstü bir örgüt olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan AB'nin, her ne kadar kuruluş aşamasında uluslararası sistemde etkili bir aktör olma iddiası olmasa da, süreç içinde uluslararası birçok konuda rol oynamaya başlaması dikkat çekicidir. Bu durum AB'nin nasıl bir aktör olduğu tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. AB'nin uluslararası sistemde başta ekonomi olmak üzere birçok alanda etkili roller almaya başlaması ve dış politika yeteneğini geliştirmesi, sui generis (nevi şahsına münhasır) bir aktör olarak küresel düzlemde tanınırlık kazanmasını sağlamıştır (Uğur, 2018: 72).

AB, kurulduğu tarihten itibaren uluslararası tanınmış sınırları olan, bütün üye ülkelerin tabii olduğu bir hukuk sistemi bulunan ve Avrupalıların politik, ekonomik ve sosyo-kültürel hayatlarını etkileyebilecek güçlü ulus üstü kurumsal yapıyı meydana getiren bir aktör olmayı başarmıştır. Buna rağmen, AB'nin başlangıçta yalnızca ekonomik bütünleşme yolunda ilerleme hedefi olması ve güvenlik ve askeri konular gibi birincil önceliğe sahip geleneksel dış politika alanlarından kaçınmasıyla - üye ülkelerin bu yöndeki isteği ve AB'nin kurucu değerleriyle bağdaşmamasına bağlı olarak- uluslararası sistemde aktör kapasitesine sahip olmadığı tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla AB'nin, uluslararası sistemde diğer aktörler tarafından tanınan ve dikkate alınan bir aktör olarak kabul görmek için diğer paydaşlarla iş birliğine önem veren, aktörlerin davranışlarını değiştirmede ya da kendi çıkarlarına yakınlaştırmada askeri olmayan unsurlara odaklanması gerekmektedir.

Bu bağlamda, iklim değişikliği ile mücadele AB'nin son on yıllar içerisinde, uluslararası politikada aktörlüğünü güçlendirecek normatif araçlar arasında etkili bir şekilde yer verdiği politika alanlarından birine dönüşmüştür. AB'nin 1990'lardan sonra uluslararası sistemde başlayan sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği tartışmalarına dâhil olması önemli kazanımlar elde edeceğinin farkına varmış olması ile ilgili olup, Birliğin çevre konularına önem vermesini kolaylaştırmıştır (Börzel, 1999). Bu kazanımlardan en dikkati çeken hiç şüphesiz AB'nin uluslararası bir sorun olarak kabul edilen iklim değişikliğinde uluslararası sistemde rol alan aktif bir aktör olarak kabul edilmesidir. Bu konunun çok önemli olmasının temel nedeni, AB'nin uluslararası sistemde aktör olup olmadığı, eğer aktör ise ne tür bir aktör olduğunun uluslararası politikadaki etkinliği ile doğrudan orantılı olmasından kaynaklanmaktadır. İşte tam da bundan dolayı iklim değişikliği gibi AB'nin kolayca uygulayabileceği 'yumuşak güç' alanları ile küresel politikaların oluşmasında etkin, güçlü ve sürekli bir rol oynamasının, diğer politika alanlarına göre daha mümkün olması (Manners, 2001), AB'nin bugün uluslararası iklim değişikliği politikalarında

lider bir güç haline dönüşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu sayede, iklim değişikliği konusu AB'nin en önemli dış politika aracı olarak, AB'nin uluslararası aktörlüğünü güçlendirici bir katalizör olmanın yanında, hem üye ülkelerin hem de AB kurumlarının sıkı sıkıya bağlı olduğu bir politika haline dönüşmüştür.

4.1. Ekolojik Modernizasyon ve Ekonomik Fırsat Yapısı

AB, ekonomik kalkınmayı sürdürebilmek için rekabet gücü yüksek bir piyasa ekonomisini gerektirecek adımları 1980'li yıllardan hemen sonra politika oluşturma süreçlerine dâhil etmiştir. İklim-Nötr bir Avrupa vizyonu kapsamında ekonomi ile çevresel hedefleri bağdaştırmayı amaçlayan AB, bu çerçevede "*ekolojik modernizasyon*" süreçlerini başlatarak bir taraftan çevresel ve iklimsel endişeleri bertaraf ederken, öte yandan sürdürülebilirlik hedeflerini ve yeşil ekonomiyi ön plana çıkararak üye ülkelerin ve AB vatandaşlarının ekonomik kalkınma ve refah seviyelerinin korunmasını önclemiştir (Baker, 2006: 137).

Ekolojik modernizasyonun temel fikri, teknolojik inovasyon aracılığıyla AB'nin ekonomik yapılarının modernleştirilmesinin çevresel hedefleri ilerleteceği ve rekabet avantajı sağlayacağıdır. Bu süreçte çevre dostu teknolojilerin kullanılmaya başlanmasıyla yeni iş fırsatlarının yaratılması ve rekabetin artmasıyla ekonominin büyümesi desteklenmek istenmiştir. Ayrıca bu modernizasyon sürecinde enerji kaynaklarının daha verimli bir şekilde kullanılması da önemsenirken, yeşil enerji kaynaklarının üretim ve tüketim aşamalarında daha fazla kullanılması da teşvik edilmektedir. Enerji verimliliğinin artması ve yeşil enerji kaynaklarının daha fazla ekonomiye entegre edilmesi, bir taraftan AB ekonomileri için en önemli girdilerin başında gelen enerjiye bağımlılığın ciddi oranda azalmasına yardımcı olurken, öte yandan enerji maliyetlerinin düşmesiyle beraber işletmelerin rekabet edebilme imkanını sağlayacaktır. Özellikle yeşil enerji kaynaklarının daha fazla kullanılması, enerji maliyetlerinden kaynaklı uluslararası ticarete AB'nin son dönemde azalan rekabet gücüne önemli bir katkı da sunacaktır (Schaik ve Schunz, 2012: 176).

Ekolojik modernizasyon, ekonomik kalkınmaya ve refah seviyesine olumlu katkıda bulunurken, AB iklim değişikliği politikasının daha tutarlı bir şekilde uygulanmasına yardımcı olmaktadır. Zira gerek enerji verimliliği gerekse yeşil enerjilerin daha fazla kullanılması, iklim değişikliğine neden olan fosil yakıtların kullanımının azalmasına ve böylece AB'nin 2050 yılı için hedeflediği iklim-nötr bir ekonomiye geçişini de kolaylaştırmaktadır. Ayrıca ekolojik modernizasyon çerçevesinde fosil yakıtlara olan bağımlılığın azalması, AB'nin enerji ithal ettiği ülkelere karşı ekonomik, politik ve diplomatik üstünlük kurmasına da olanak sağlayacaktır. Bu hususun ne kadar önemli olduğu son Ukrayna-Rusya Savaşı'nda kendini göstermiştir. AB'nin Rus doğalgaz ve petrolüne olan bağımlılığı, Birlik ekonomisi üzerinde olumsuz etki yarattığı gibi, AB'nin Rusya'ya karşı izlediği dış politikanın da tutarlı bir şekilde uygulanmasının önündeki en büyük engeli oluşturmuştur.

AB üyesi ülkelerde iklim değişikliğiyle mücadele etmek için güçlü bir bilimsel ve normatif inanç olmasa da, üye ülkelerin ulusal çıkarları için olası faydalar konusunda rasyonel bir hesaplama, politika yapımcılarının enerji üretim ve tüketim sistemlerini modernize etme çabasını teşvik etmesini sağlayacaktır. Elbette üye ülkeler bu kazançları elde ederken, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak da buna eşlik eden bir fayda ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte, ekolojik modernizasyon bağlamında ortaya çıkan maliyet ve fayda hesaplaması üye ülkelerin ulusal çıkarları açısından önem arz ederken, normatif iklim endişelerinin açık bir şekilde bu mücadeleyi destekleyeceği de gözden kaçırılmamalıdır (Schaik ve Schunz, 2012: 176).

4.3. İklim Değişikliğinin Avrupa Bütünleşme Sürecine Etkisi

Küresel ısınma tehlikesinin antropojen kökenli artışı konuya ilgili veya ilgisiz birçok devleti birlikte hareket etme motivasyonu sağlamıştır (Çelik Efşan vd, 2024:122). Bunun sonucunda

küresel çevre rejimleri kurulmuş, (Axelrod vd, 2005), 1992 Rio Zirvesi ile beraber uluslararası iklim değişikliği rejiminin zeminin oluşturan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzaya açılmıştır (Şahin, 2017:77). Hükümetlerarası görüşmelerin devamı ile birlikte 1997'de Kyoto Protokolü imzalanmış ve Protokol esnasında ABD' nin protokolden çekilmek yönündeki girişimi kurulan çevre rejimlerinin sürdürülebilirliği konusunda soru işaretlerini ortaya çıkarmıştır (Uğur, 2011:18). 2009'da Kopenhag Zirvesi'nde ABD'nin iklim krizine mesafeli olması ve AB içindeki ekonomik krizin patlak vermesi zirveyi hedefe götürememiş ancak iklim değişikliği konusundaki farkındalığı ve politika hedeflerini kesintiye uğratamamıştır. İklim değişikliği ile mücadelede küresel ölçekte ağırlıklı bir role sahip olan AB, temellerinin atıldığı 1950'li yıllarda kömür ve çelik kaynaklarının yönetilmesi amacıyla sektörel bazda bütünleşme adımları atarken, 1960'lı yıllardan sonra Birlik genelinde ekonomik bütünleşmeyi önceleyen bir süreci başlatmıştır. AB'nin ekonomik bütünleşme süreci bu dönemde başarılı olmuş ve birçok örgütlenmeye de ilham kaynağı olmuştur. 1990'lı yıllarla birlikte bütünleşmenin yapısında önemli değişiklikler olmuş ve Avrupa bütünleşmesinin sadece ekonomik boyutlu değil aynı zamanda siyasal bütünleşmeyi de içine alarak, derinleşmesi ve genişlemesi amaçlanmıştır. Ancak bu süreç oldukça sancılı ve bir o kadar da karmaşık bir işleyişi içinde barındırdığı için, Avrupa Bütünleşmesi 2000'li yıllarda ciddi anlamda tartışılmaya başlamıştır. Bu tartışmalar altında, 2000'li yılların ortalarından itibaren AB, bütünleşme sürecini güçlendirmek ve Avrupa vatandaşlarına ek bir değer sunmak için çekici bir konuya ihtiyaç duyulduğundan, iklim değişikliği ile mücadeleyi cazip bir konu olarak öne çıkarmıştır (Aksoy ve Uğur, 2016: 224).

2009 Lizabon Antlaşması ile çevre konusunu bir politika alanına dönüştüren AB, 2021'de iklim-nötr düzene geçişi hukuki olarak bağlayıcı bir taahhüte dönüştürmüş ve Avrupa İklim Yasası'nı kabul etmiştir. Avrupa Yeşil Komisyonu 2019 Mutabakatı'nda sera gazı emisyonlarının 2030'a kadar 1990 seviyesine göre % 40 azaltma yönündeki taahhüdünü % 55 olarak revize eden AB, Yeni Büyüme Stratejisi geliştirmiştir (T.C.Dışişleri Bakanlığı, 2024). Mutabakat uyarınca sürdürülebilir çevre yönetimine ayrılacak 1 trilyon avro tutarında finansal destek taahhüttünde bulunan AB, 2050'ye kadar yeşil teknolojiler üreterek, mevcut teknolojilerdeki sistemleri revize etmeyi ve dünyada ilk iklim-nötr kıtası olmayı hedeflemiştir. Bu hedefini gerçekleştirmek için enerji, ulaşım, tarım ve vergilendirme de dahil olmak üzere birçok alanda iklim- nötr yaklaşımına uyumlu politikalar üretmiştir. Karbon salınımına ilişkin hedefini güncelleyen ve 2021'de çıkardığı Avrupa İklim Yasası ile bu hedefe hukuki bağlayıcılık kazandıran AB, karbon salınımının azaltılmasına dair planını Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne sunarak Paris Anlaşması'ndaki lider rolünü pekiştirmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024).

AB'nin iklim değişikliği konusundaki çevresel sürdürülebilirlik, enerji verimliliği ve düşük karbon ekonomisi gibi konularda ürettiği politikalar dünyada liderlik rolünü güçlendiren araçlardır. AB'nin iklim değişikliğiyle mücadelede öncü bir rol üstlenmesi, aynı zamanda uluslararası arenada etkili bir oyuncu olarak da tanınmasına katkıda bulunmuştur. ABD'nin Kyoto Protokolü'ne karşı çıkması, AB'nin iklim değişikliği konusundaki önceliğini vurgulamış ve AB'nin uluslararası dış politika bağlamında etkili bir güç haline gelmesini sağlamıştır (Scheipers and Sicurelli, 2007). Kyoto Protokolü'ne olan destekleri, AB'nin uluslararası alanda tek sesle hareket edebilen bir yapıya sahip olduğunu gösteren bir örnek olarak kabul edilmiştir. AB'nin bu tutumu, Avrupa bütünleşme projesinin somut başarılarını gösterme ve vatandaşların güvenini kazanma açısından önemli görülmektedir (Groenleer ve Van Schaik, 2007). Bu şekilde, iklim değişikliği konusu AB'nin bütünleşme projesi için bir kurtarıcı konu olarak ön plana çıkmaya başlamıştır.

AB'nin iklim politikalarını, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde hayata geçirme isteği AB vatandaşlarının da ilgisini çekmiş ve bu konuda AB meşruluğuna katkıda bulunmuştur. Zira özellikle iklim değişikliği gibi küresel bir tehdidin gündelik hayatta hissedilir etkileri karşısında, ekonomik kalkınmayı baltalamayacak şekilde politikaların geliştirilmesi, AB vatandaşlarının hem ekonomik kazanımlarını korumuş hem de çevresel etkileri minimize etmektedir. Bu durum vatandaşların AB'yi desteklemelerini kolaylaştırmıştır. AB vatandaşlarının

iklim değişikliği konusuna verdiği önem ve bunu öncelikli bir mesele olarak görmesi, AB'nin bu konuda harekete geçmesini ve politikalar geliştirmesini sağlamıştır. Bu desteğin alınması, üye ülkelerin Avrupa bütünleşme süreçlerindeki reform ve yeni politika oluşumları konusunda çekince ve yavaşlatma çabaları karşısında AB kurumlarının elinin güçlenmesini sağlamıştır.

Avrupa'da önemli bir yeri olan iklim değişikliği konusu, sivil toplum örgütleri ve çevre savunucuları tarafından da aktif bir şekilde gündemde tutulmaktadır. Bu da AB'nin politika yapıcılarının iklim değişikliğine odaklanmasını desteklemiştir (Schaik ve Schunz, 2012: 176). Elbette bu sürecin AB kurumları tarafından önemsenmesi, AB düzeyinde üye ülkelerin AB politikalarını oluşturma ve uygulama açısından kamuoyu baskısıyla karşı karşıya bırakarak, bütünleşme sürecinin daha da hızlanmasına olan etkisiyle de doğrudan ilişkilidir. Ancak, AB'nin iklim değişikliğini Avrupa entegrasyonunun bir katalizörü ve "*kurtarıcı bir manivelası*" olarak kullanma potansiyeli, politik çıkarlar ve AB'nin temel normlarına bağlı olarak değerlendirilmelidir.

AB küresel iklim değişikliğini temel politika haline getirirken, bazı muhalif yaklaşımlarla da karşı karşıya kalmıştır. Bunların başında 2009 Kopenhag Zirvesi'nde endüstrileşmede ileri düzeyde olan Fransa ve gelişmekte olan İtalya, İspanya, Polonya gibi ülkelerin sanayileşmeye bağlı olarak artan karbon salınımlarını durdurmaya pek istekli olmayışları belirtilebilir. Diğer yandan Almanya ve İskandinav ülkelerinin iklim değişikliği ile mücadelede daha istekli oldukları göze çarpmıştır (Uğur, 2011,35). Birliğe yeni katılan ülkelerin küresel ısınmayı gündemlerine almaları ve genişleme dalgasının büyümesi Birlik içerisinde küresel ısınma üzerine bir konsensüs sağlamak konusunda geciktirici olmuştur. Ayrıca 2007-2008'de yaşanan küresel finansal krizler de AB'nin ortak bir iklim stratejisi yürütmesinde yavaşlatıcı/engelleme faktörleri olmuştur (Uğur, 2011, 35).

5. Sonuç

İklim krizi günümüzde bütün ülkelerin birlikte hareket ettirme zorunluluğu açısından küresel bir boyut kazanmış dünya siyasetinin en önemli konularındandır. Dünyadaki tüm devletler ve uluslararası yapılanmalar gibi, AB açısından da iklim değişikliği mücadele edilmesi gereken en önemli sorunların başında gelmektedir. AB'nin kuruluş amacı her ne kadar üye ülkeler arasında ticaretin serbestleştirilmesi, ekonomik büyüme ve refahın teşvik edilmesi, insan haklarının ve demokrasinin korunması gibi konularda olsa da, iklim ve çevre sorunların ortaya çıkardığı tehditlerin bu değerleri sarsması AB'nin çevre ve iklim değişikliği politikasını oluşturmasını zorunlu kılmıştır.

AB'nin 1980'li yılların sonundan itibaren iklim değişikliği ile mücadele konusunda hem Birlik nezdinde hem de küresel düzeyde ciddi adımlar atarak ve politikaları hayata geçirerek önemli bir aktör olmayı başardığı görülmektedir. AB'nin iklim değişikliği ile mücadeledeki ilk motivasyon kaynağı sanayileşmesi sonucu on yıllarca çevreye ve iklime verdiği zararı telafi etme isteğinin bir yansıması olan normatif amaçtır. AB'nin çevre ve iklim değişikliği konusunu dünya gündemine taşıması ise Birliğin stratejik ve pragmatik gerekçelerinin birer yansımasıdır. Bugün iklim değişikliği ile mücadelede AB, bir aktör olarak görülmenin ötesinde, iklim değişikliği müzakerelerinde lider bir güç olarak kabul edilmektedir. AB'nin iklim değişikliği ile mücadele etmesi ve uluslararası sistemde bu konuda liderliği üstlenmesi gerek AB, gerekse üye ülkelerin ortak çıkarlarına hizmet etmesinin bir sonucudur. Dolayısıyla iklim değişikliği ile mücadele AB'nin normatif gücünü pekiştirirken, diğer yandan iklim değişikliğine bağlı ortaya çıkabilecek tehditlere karşı AB'nin karşı önlem alabilme kabiliyetini de güçlendirmektedir. Bu bağlamda, küresel ısınma, iklim göçmenliği, iklim değişikliği, enerji güvenliği arzı gibi konular AB'nin reflekslerinin gelişmesine de yardımcı olmaktadır. Çünkü Avrupa Birliği, sahip olduğu yaşam standartlarının cazibesine paralel olarak, iklime bağlı göçlere de ev sahipliği yapan ve sürekli göç alan bir yapı olması itibarıyla iklim değişikliğini politik gündeminde bulundurmaya zorundadır. İklim değişikliğine bağlı göçlerin aynı zamanda Birlik içerisinde geleceğin de potansiyel tehditlerinden sayılması da bu politik amacı

desteklemektedir. İklim değişikliğiyle ilişkili güvenlik riskleri, bu nedenle, Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin güncellenen 2008 versiyonunda daha da önemli bir hal almış, iklim değişikliği normatif bir amaç olmanın ötesinde bir güvenlik politikası oluşturma sürecine de dâhil olmuştur.

İklim değişikliği Avrupa entegrasyonunun derinleşmesine ve genişlemesine yardımcı olan ve AB vatandaşları ile üye ülkeler nezdinde meşruluğunu artıran bir politika alanını temsil etmektedir. Üye devletler açısından değerlendirildiğinde, ekolojik modernizasyon süreçleri ile beraber ekonomik kazanımlar artmakta, teknolojik üstünlük sağlanmakta, enerji kaynaklarına olan bağımlılıkların azalmasına paralel olarak politik ve diplomatik üstünlükler güçlenmektedir. İklim değişikliği ile mücadelede güçlü olan AB ülkeleri; sahip oldukları yenilenebilir enerji kaynakları ile egemenlik sahalarını güçlendirmekte ve siyasi güçlerini de bu yolla arttırmaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Bu araştırmanın hazırlanmasında herhangi bir dış destek alınmamıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanmasında katkı sunan yazarların katkı oranı eşittir.

Çatışma Beyanı: Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu araştırmanın her aşamasında "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi"nde belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışmanın yazım sürecinde etik kurallarına uygun alıntı yapılmış ve kaynakça oluşturulmuştur. Çalışma intihal denetimine tabi tutulmuştur.

Kaynakça

- Aksoy, M. ve Uğur, Ö. (2023). İklim Değişikliğinin Göç Üzerine Etkisi. *2.BİLSEL International Truva Scientific Researches and Innovation Congress. 16-17 December*, 469-477, Çanakkale.
- Aksoy, M., ve Uğur, Ö. (2016). Avrupa Birliği'nin Dış Politikadaki Aktörlülüğüne Etki Eden Güç Unsurları: Sivil Güç, Askeri Güç ve Normatif Güç. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 213-227.
- Akyol, M. (2023). *Çevresel Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Ekonomik Büyüme, Ekolojik Ayak İzi ve Karbondioksit Emisyonu İlişkisi: E-7 Ülkelerine Yönelik Panel Nedensellik Analizi*, Mustafa Zuhul (Ed.), İktisadi ve Sosyal Alanda Çevre ve Sürdürülebilirlik Çalışmaları Teorik ve Uygulamalı Araştırmalar (106-122), Bursa: Ekin Yayın.
- Arı, T. (2011). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Arslan, H. (2011). Bir "Doğrudan Eylem Hareketi" Olarak Greenpeace (Yeşil Barış). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 247-258.
- Axelrod, R. S. et. al. (2005). *The Global Environment: Institutions, Law and Policy*. Washington: CQ Press.
- Baker, S. (2006). *Sustainable Development*. New York: Routledge.
- Baldwin, A. (2012). Orientalising Environmental Citizenship: Climate Change, Migration and the Potentiality of Race. *Citizenship Studies*, 16 (5-6), 625-640.
- Bates, D. (2002). Environmental Refugees? Classifying Human Migrations Caused by Environmental Change. *Population and Environment*, 23 (5), 465-47.
- Bayram, T.T., Altıkat, A. ve Torun, F.E. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Politikaları. *Environmental Journal of the Institute of Science and Technology*, 1(1), 33-38.
- Börzel, T. (1999). Towards Convergence in Europe? Institutional Adaption to Europeanization in Germany and Spain. *Journal of Common Market Studies*, 37(4), 573- 596.
- Bretherton, C. ve Vogler, J. (2006). *The European Union as Global Actor*. London: Routledge.

- Bruyninckx, H. (2016). İklim Finans: Düşük Karbonlu, İklim Direncine Sahip Bir Avrupa İçin Kaynaklar. Erişim Adresi: <https://www.eea.europa.eu/tr/articles/iklim-finans-dusuk-karbonlu-iklim>
- Cachia, F. (2022). EU's Green Taxation: Tackling Climate Change Through Tax. Access Address: <https://www.mondaq.com/climate-change/1250524/eus-green-taxation-tackling-climate-change-through-tax#:~:text=The%20European%20Green%20Deal%20committed,taking%20into%20accoun%20social%20considerations>.
- Cities Forum (2024). Cities Forum. Access Address: <https://www.citiesforum.org/>
- Cömertler, N. ve Kar, M. (2007). Türkiye’de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri, Yatay Kesit Analizi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(2), 38-57.
- Çelik Efşan, N. ve Yılmaz, V. (2023). Darfur Krizi’nin İklim Göçmenliği Bağlamında Değerlendirilmesi, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 14(1), 370-399.
- Çelik Efşan, N., Uğur, Ö. and Aksoy, M. (2024). Assesment in the Context of Climate Migration: Hurrricane Katrina. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(27), 119-113.
- Çelik Efşan, N., Yılmaz, V. (2021). Yerel Yönetim Birimi Olarak Belediyelerin Kentlerin Yerel Kalkınmasındaki Etkilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir İnceleme. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6(1), 96-113.
- Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 23(2), 91-115.
- Ekins, P. (1994). The Impact of Carbon Taxation on the UK Economy. *Energy Policy*, 22, 571-579
- Energy, Security and Climate: Security Council Open Debate: UK Concept Paper (2007). Access Address: https://unfccc.int/files/application/pdf/ukpaper_securitycouncil.pdf
- Erdoğan, S. (2018). İklim Değişikliğine Karşı Verilen Küresel Mücadele ve Avrupa Birliği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 703-718.
- Ersoy Mirici, M. ve Berberoğlu, S. (2022). Türkiye Perspektifinde Yeşil Mutabakat ve Karbon Ayak İzi: Tehdit Mi? Fırsat Mı?. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 8(1), 156-164.
- European Commission (2001). “Commission Proposes Bold EU Strategy for Sustainable Development”. Access Address: europa.eu/rapid/press-release_IP-01-710_en.pdf.
- European Commission (2020). European Semester. Access Address: https://commission.europa.eu/document/download/dd549cd0-d47d-4d85-a2d2-ed7e4c0cdc90_en?filename=factsheet_semester_asgs.pdf
- European Environment Agency (2021). The EU's Greenhouse Gas Emissions Fell Last Year; However, Efforts in this Direction Still Need to be Accelerated to Achieve the 2030 Targets. Access Address: <https://www.eea.europa.eu/tr/highlights/ab-nin-sera-gazi-emisyonlarında>.
- European Environment Agency (2022). European Environment Agency. Access Address: <https://www.eea.europa.eu/en/about/who-we-are/our-knowledge-network-eionet?activeTab=9bfebc50-b753-434a-a088-7ebb9bd44d74>.
- GHG Emissions of all World Countries Report (2023). Access Address: https://edgar.jrc.ec.europa.eu/report_2023#:~:text=China%2C%20the%20United%20States%2C%20India,61.6%25%20of%20global%20GHG%20emissions.

- Göçmen, İ. (2014). Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Geri Kabul Anlaşması'nın Hukuki Yönden Analizi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(2), 21-86.
- Groenleer, M.L.P., Van Schaik, L.G. (2007). United We Stand? The European Union's International Actorness in the Case of the International Criminal Court and the Kyoto Protocol. *JCMS*, 45(5), 969-98
- Güneş, A. (2011). *Avrupa Birliği Çevre Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Hildingsson, R., Striplle, J., ve Jordan, A. (2010). "Renewable Energies: A Continuing Balancing Act?". A. Jordan, D.Huitema, H.V.Asselt, T.Rayner, and F.Berkhout (Eds.), *Climate Change Policy in the European Union* (p. 103-124). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hurrell, A. (2007). *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- IPCC (2019). Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate. Chapter 6: 589-655. Access Address: <https://www.ipcc.ch/srocc/>
- Jupille, J., Caporaso, J. A. (1998). *States, Agency and Rules: the European Union in Global Environmental Politics*. C. Rhodes (Ed.), *The European Union in the World*.
- Kaboğlu, İ.Ö. ve Yancı Özalp, N. (2021). *Çevre Hakkı*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Keukeleire, S. and Delreux, T. (2014). *The Foreign Policy of the European Union*. 2nd Edition, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Khan, S.A.R., Zhang, Y. and Nathaniel S. (2020). Green Supply Chain Performance and Environmental Sustainability: A Panel Study. *LogForum*, 16(1), 141-159.
- Kılıç, S. ve Tok, N. (2013). Çevrecilikte yeni bir kimlik: Ekolojizm. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), 223-250.
- Krohn, F. (2009). What Kind of Power? The EU as an International Actor. Access Address: <http://www.atlanticcommunity.org/app/webroot/files/articlepdf/Fabian%20Krohn.pdf> .
- Lightfoot, S., Burchell, J. (2005). The European Union and the World Summit on Sustainable Development: Normative Power Europe in Action?, *JCMS*, 43(1), 75-95.
- Manners, I. (2001), Normative Power Europe. The International Role of the EU. Paper presented at the biennial meeting of the European Community Studies Association. Madison (WI), USA. Access Address: http://aei.pitt.edu/7263/1/002188_1.PDF.
- Manners, I. and Whitman, R. (2000). *The Foreign Policies of European Union Member State*. Manchester: Manchester University Press.
- Mete, E. (2020). Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamında Yeşil Lojistik: Avrupa Birliği ve Türkiye Örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 383-396.
- Özer, M.A. (2001). Yeşil Hareket: Alman Yeşilleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 173-198.
- Pallemaerts, M., Azmanova, A. (Eds). (2006), *The European Union and Sustainable Development*, Brussels: VUB Press.
- Permanent Structured Cooperation (2024). Access Address: <https://www.pesco.europa.eu/>.
- Perruchoud, R. ve Redpath Cross, J. (2011). Göç Terimleri Sözlüğü. 2.Baskı, İsviçre: IOM.
- Population Council (2010). Effects of Future Climate Change on Cross-Border Migration in North Africa and India. *Population and Development Review*, 36(2), 408-412.

- Schaik, L., V. and Schunz, S. (2012). Explaining EU Activism and Impact in Global Climate Politics: Is the Union a Norm- or Interest-Driven Actor?. *Journal of Common Market Studies*, 50(1), 169-186.
- Scheipers, S. and Sicurelli, D. (2007). Normative Power Europe: A Credible Utopia?. *JCMS*, 45(2), 435-57.
- Schreurs, M. A. (2016). The Paris Climate Agreement and the Three Largest Emitters: China, the United States and the European Union. *Politics and Governance*, 4(3), 219-223.
- Sezik, M.,(2022). Güneş Batıdan mı Doğacak? Son Göç Dalgasının Dünya Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*. 5(3), 145-155.
- Simeonova, K. and Diaz-Bone, H., (2005). Integrated Climate Change Strategies of Industrialized Countries. *Energy*, 30, 2537-2557.
- Stivachtis, Y.A. (2008). International Migration and the Politics of Identity and Security. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(1), 1-24.
- Şahin, Ü. (2017). *Başlangıçtan Bugüne Uluslararası İklim Değişikliği Rejimi*. (Eds. G. Orhan, S. Cerit & Y. Kaya. Uluslararası Çevre Rejimleri. Bursa: Dora Yayınevi.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, (2024). Erişim Adresi: https://www.ab.gov.tr/fasil-27-cevre_92.html
- Türkeş, M. (2008). Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar; Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler, İklim Değişikliği ve Çevre. *Su Vakfı İklim Değişikliği ve Çevre Dergisi*, 1, 26-37.
- Türkeş, M. ve Kılıç, G. (2004). Avrupa Birliği'nin İklim Değişikliği Politikaları ve Önlemleri (European Union Policies and Measures on Climate Change). *Çevre, Bilim ve Teknoloji, Teknik Dergi*, 2, 35-52.
- Uğur Ö. Ve Doğan K.C. (2015). Avrupa Birliği'nin Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi: İklim Değişikliği Çerçevesinde Teoriden Pratiğe, *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.
- Uğur, Ö. (2011). European Union Leadership on Climate Change Policy: What Went Wrong at Copenhagen Climate Change Conference in 2009? Unpublished Master's Thesis, Brunel University, London.
- Uğur, Ö. (2018). Uluslararası Sistemde Avrupa Birliği'nin Aktörlülüğü: Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 58, 70-82.
- Uğur, Ö. ve Aksoy, M. (2023). İklim Değişikliği İle Mücadelede Küresel Bir Aktör Olarak Avrupa Birliği'nin Rolü. 2. *BİLSEL International Truva Scientific Researches and Innovation Congress 16-17 December*, 463-468, Çanakkale.
- Uğur, Ö. ve Cengiz, U.(2022). İklim Değişikliği Siyaseti ve Ekolojik Diplomasi: Küresel Sorunlara Karşı Küresel Mücadele. *1st International Conference On Scientific And Academic Research*, 318-322. Konya.
- Uğur, Ö., Doğan, K.C. and Aksoy, M. (2016). European Union as a Leader in Climate Change Policy: Assessing Europe's Roles in the World. *European Scientific Journal*, 12(5), 285-296.
- Union of the Baltic Cities (2022). Erişim adresi: (<https://www.ubc-sustainable.net/events/urban-future-conference-helsingborg>).

- United Nations Environment Programme (2022). Emissions Gap Report 2022: The Closing Window- Climate crisis calls for rapid transformation of societies. Nairobi. Access Address: <https://www.unep.org/emissions-gap-report-2022>.
- United Nations Security Council Open Debate (2018). UK Concept Paper. Access Address: https://unfccc.int/files/application/pdf/ukpaper_securitycouncil.pdf.
- Uyduranoğlu Öktem, A. (2008). Avrupa Birliği İklim Değişikliği Politikasında Yeni Bir Politika Aracı: Emisyon Ticareti. *Akademik İncelemeler*, 3(1), 19-29.
- WBGU (1993). Alman Küresel Değişim Danışma Konseyi. *Welt in Wandel: Grundstruktur globaler Mensch-Umwelt-Beziehungen*, Berlin.
- WCED (1987). Our Common Future, *Brundtland Report*, Oxford & New York: Oxford University Press.
- Yılmaz Uğur, C. (2022). The Polluter Pays Principle within the Framework of the European Union Emissions Trading System. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 862-872.
- Yılmaz Uğur, C. (2023). Avrupa Birliği'nde Karbon Vergisinin Kabul Edilebilirliği: Güven, Endişe ve Demokratik Katılım. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(2), 343-363.
- Yılmaz, V. ve Çelik Efşan, N. (2019). Yerel Kalkınma Aktörlerinin Yerel Kalkınma Yaklaşımı Perspektifinde İncelenmesi. *Research Studies Anatolia Journal*, 2(7), 342-359.
- Yılmaz, V., Çelik Efşan, N. ve Mecek, M. (2020). *Suriyeli Göçmenlerin Kentlere Etkilerinin Torbalı Özelinde Değerlendirilmesi*. V.Yılmaz, Y.Atmaca (Eds.), Türkiye'de Göçün Kentler Üzerinde Etkileri ve Yönetimi. (s. 285-312). içinde Bursa: Ekin Yayınevi.